

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA

**JAUNIEŠU LĒMUMS DZĪVOT KOPDZĪVĒ VAI
LAULĪBĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Baiba Nevarževska**

Studenta apliecības Nr.: 09019

Darba vadītājs: asociētā profesore Dr.sc.soc. Baiba Bela-Krūmiņa

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs ir veltīts jauniešu pāru vērtību izpētei saistībā ar lēmumu dzīvot laulībā vai neregistrētā kopdzīvē. Darbā ir izmantotas R. Ingleharta un Š. Švarca vērtību teorijas, kā arī ir aprakstīti laulības un kopdzīves jēdzienu skaidrojumi, teorijas, tendences un pētījumi. Tika pielietotas kvalitatīvās metodes – padziļinātās intervijas.

Bakalaura darba mērķis ir teorētiski analizēt un empīriski izpētīt vērtības un noteikt, kāda ir šo vērtību saistība ar lēmumu dzīvot kopdzīvē vai laulībā. Analīzē tika izmantota deduktīvā metode jeb teorijā balstītā analīze.

Galvenais darba secinājums ir, ka laulātie pāri ir vairāk materiālistiski un tradicionāli orientēti, savukārt kopdzīves pāri – post-materiālistiski un sekulāri- racionāli orientēti.

Atslēgas vārdi: vērtības, laulība, kopdzīve, jaunieši, romantiskas attiecības.

ANNOTATION

Bachelor`s work is devoted to the research of young couple values in relation to the decision to live in marriage or cohabitation. As the main theories of the work was used Inglehart and Schwartz theories of values. There were described the concept of marriage and cohabitation explanations, theories, trends and research. Qualitative methods in-depth interviews were used.

The goal of bachelor is to analyze and explore theoretically and empirically the values and determine how the values are associated with the decision to live in cohabitation or marriage.

In the analysis was used deductive method or theory-based analysis.

The main conclusions to be drawn is that married couples are more materialistic and traditionally oriented, while cohabiting couples a post-materialistic and secular-rational oriented.

Key words: values, marriage, cohabitation, romantic relationships

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation.....	3
Ievads.....	5
1. Teorētiskā daļa.....	7
1.1. Jauniešu mērķgrupas raksturojums.....	7
1.2. Laulība.....	8
1.2.1. Laulība socioloģiskajās teorijās.....	9
1.2.2. Laulība Latvijas likumdošanas aspektā	10
1.2.3. Laulātības tendences un pētījumi.....	10
1.3. Kopdzīve.....	14
1.3.1. Kopdzīves veidi.....	14
1.3.2. Kopdzīves attīstība un prakses.....	15
1.3.3. Kopdzīves salīdzinājums ar laulību.....	17
1.3.4. Kopdzīve Latvijā.....	19
1.4. Vērtību teorija.....	21
1.4.1. Šaloma Švarca vērtību teorija.....	22
1.4.2. Ronalda Ingleharta vērtību teorija.....	26
1.4.3. Sociālo vērtību teorija.....	31
1.4.4. Vērtīborientācija romantiskās attiecībās.....	32
2. Metodoloģija.....	34
3. Analīze.....	38
3.1. Kā neregistrētas kopdzīves un laulības nozīme.....	38
3.2. Pāru vērtības pēc to kopdzīves veida.....	42
3.3. Vērtīborientācijas romantiskās attiecībās analīze.....	47
Rezultāti.....	51
Secinājumi.....	52
Izmantotie informācijas avoti.....	53
Pielikumi.....	56
Dokumentārā lapa.....	65

Ievads

Mūsdienu sabiedrībā ir skaidri redzams, ka laulība nav vienīgais veids, kā pārim uzsākt kopdzīvi un attīstīt tuvas un ilgstošas attiecības. Līdzās tradicionālajam un stabilajam laulības institūtam ir parādījušās neregistrētas partnerattiecības – kopdzīves veids, par kura nozīmīgumu un izplatību publiskajā telpā tiek diskutēts.

Kaut arī pasaulē kopdzīves fenomens nav pilnīgi jauns, Latvijā tas īstenojies praksē ir tikai pēdējo 20 gadu laikā. To var skaidrot ar vērtību pārņemšanu no citām Eiropas valstīm, kā arī laulības tradicionālās nozīmes mazināšanos. Neregistrēta kopdzīve no sabiedrības puses tiek arvien vairāk akceptēta, kas tādejādi veicina šīs kopdzīves formas lielāku izplatību.

Par Latviju nav pieejama statistika par kopdzīvē esošo pāru skaitu, taču netieši par tās esamību norāda reģistrēto laulību samazināšanās uz vairāk kā pusi 20 gadu laikā (1990. gadā bija 8,8 reģistrētas laulības uz 1000 iedzīvotājiem, 2010. gadā – 4,1)¹, kā arī ar tas, ka aptuveni puse bērnu dzimst ārīlaulībā. Konkrētāka statistika tieši par kopdzīvē esošo pāru skaitu būs pieejama ar 2011. gada tautas skaitīšanas rezultātu paziņošanu, bet diemžēl uz doto mirkli dati par kopdzīvē un laulībā esošo pāru skaitu vēl nebija pieejami.

Pētījuma autore pieņem, ka neregistrētas kopdzīves akcepts un prakse Latvijas sabiedrībā ir noticis ar vispārēju maiņu no materiālistiskas uz post-materiālistisko vērtību orientāciju. Cilvēku pamatvērtības un uzskati mainās tādos veidos, ka tas ietekmē viņu uzvedību citās dzīves jomās, šajā gadījumā – izvēli starp laulību vai kopdzīvi.

Autore šo tēmu izvēlējās, jo šī tēma ir sabiedrībai aktuāla, taču pētītas ir galvenokārt attieksmes pret laulību un kopdzīvi, nevis to cēloņi. Svarīgi saprast, vai kopdzīve tiek uzverta par laulības alternatīvu, vai drīzāk pirmslaulību attiecību fāzi.

Bakalaura darba ietvaros autore vēlas noskaidrot, vai pāru vērtības ietekmē lēmumu dzīvot vienā vai otrā kopdzīves veidā. Tiks pētītas jauniešu pāru vērtību orientācijas, kas ietekmē lēmumu dzīvot kopdzīvē vai laulībā, un kā šī vērtības izpaužas attiecību uzvedībā. Kā arī tiks noskaidrots, kāpēc katrs pāris ir izvēlējies tieši šo kopdzīves veidu, kādi faktori šo lēmumu ir ietekmējuši.

¹ LR Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa. Skatīts Internetā: 18.10.2011. www.csb.gov.lv

Bakalaura darba mērķis

Noskaidrot, kādas ir pāru vērtību orientācijas, un kāda saistība ir starp šīm vērtīborientācijām un lēmumu dzīvot kopdzīvē un laulībā.

Pētījuma jautājumi

1. Kā neregistrētas kopdzīves un laulības nozīme atšķiras pāriem, kas ir izvēlējušies konkrēto kopdzīves veidu?
2. Vai būtiski atšķiras to pāru vērtības, kas dzīvo kopdzīvē un to pāru vērtības, kas dzīvo laulībā?

Pētnieciskie pieņēmumi

Tie pāri, kas dzīvo kopdzīvē, ir mazāk tradicionāli savās vērtību orientācijās nekā laulībā esošie pāri.

Pāriem, kas ir laulībā, ir izteiktākas pašuzpurēšanās vērtības, viņi ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa abu partneru labklājību (piemīt altruistiska vai uz sadarbību vērsta uzvedība). Pāri, kas ir kopdzīvē, ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa savu labklājību (piemīt individuālistiska vai uz konkurenci vērsta uzvedība).

Pieņēmuma pārbaudei un pētījuma mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti šādi darba uzdevumi:

1. Analizēt, kāda ir attieksme un kāda nozīme tiek piešķirta laulībai un kopdzīvei.
2. Noteikt pāru vērtību orientācijas.
3. Analizēt pāru vērtību orientācijas saistībā ar kopdzīves veidu.

Izmantotās metodes

Tika veikta teorētiskā analīze par jauniešiem, laulību, kopdzīvi un vērtībām.

Tika izvēlēta viena datu ieguves metode – padziļinātās, daļēji strukturētās intervijas ar 5 pāriem kopdzīvē, 5 pāriem laulībā.

Bakalaura darbs sastāv no trīs daļām – teorētiskās, metodoloģiskās un analītiskās. Pirmajā autore apskata teorijas, kas vēlāk tiek ņemtas par pamatu datu analīzei. Otrajā autore iepazīstina ar metodoloģiju, pastāstot par pētījuma mērķiem, aprakstot datu ieguves metodi, datu analīzi un pētījuma norisi. Trešajā daļā iegūtie dati tiek analizēti un atspoguļoti analīzes rezultāti.

1. TEORĒTISKĀ DAĻA

1.1. Jauniešu mērķgrupas raksturojums

Pētījuma mērķgrupa ir jaunieši vecumā no 18 līdz 30 gadiem, un šāda mērķgrupa tika izvēlēta, jo tā, autoresprāt, vislabāk atspoguļo jaunākās iezīmes sabiedrības dzīvē, kas šajā gadījumā nozīmē neregistrētu kopdzīvi un laulību.

Ilze Koroļeva savā promocijas darbā raksta, ka „jaunība bieži tiek definēta kā dzīves posms, kurā notiek pāreja no bērna uz pieaugušā statusu”, kas „nozīmē patstāvīgas dzīves uzsākšanu, noteiktu sociālo pozīciju ieņemšanu un sociālo lomu izpildi”.² Kaut arī Latvijas likumdošanas Jaunatnes likumā kopš 2009. gada 1. janvāra par jauniešu Latvijā tiek uzskata persona vecumā no 13 līdz 25 gadiem³, pētījuma tematikai atbilstošāks ir vecuma posms ir no 18 līdz 30 gadiem, jo tas vairumā gadījumu sakrīt ar sākotnējās ģimenes atstāšanu un savas izveidošanu, kā arī ar vērtīborientāciju veidošanos un nostiprināšanos. Taču jāprecizē, ka šis izvēlētais vecuma posms nepretendē noteikt jaunas jaunieša vecuma robežas, bet gan iezīmēt pētījuma mērķgrupu.

Pētījuma autore pieņem, ka izveidojušās vērtības ietekmē jauniešu kopdzīves veida (laulības vai neregistrētas kopdzīves) izvēli, kad tie atstāj vecāku mājas un uzsāk dzīvi ar partneri. Cits skaidrojums šim izvēlētajam vecuma posmam ir, ka indivīds, sasniedzot 18 gadu vecumu, ir sasniedzis pilngadību un visticamāk iegūvis vidējo izglītību, tāpēc ir brīvs uzsākt patstāvīgu dzīvi, strādāt, laulāties, pieņemt svarīgus lēmumus utt. Noteiktā vecuma robeža līdz 30 gadiem skaidrojama ar faktu, ka pirmajā laulībā stājušais vecums un pastāvīgas dzīves uzsākšana arvien pieaug jauniešu vēlmes nostabilizēties dēļ (iegūt izglītību, stabilu darbu) pirms ģimenes izveidošanas. LR Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka pēdējos gados pirmajā laulībā stāšanās vecums pieaug minimāli katru gadu abiem dzimumiem (ja 2001. gadā tas bija 27 vīriešiem un 25 sievietēm, tad 2010. gadā tie atbilstoši ir 29,4 un 27,4 gadi).⁴ Ja vīriešiem vidējais pirmajā laulībā stāšanās vecums ir sasniedzis gandrīz 30 gadus, tad to var ņemt kā pamatojumu pētījuma mērķgrupas robežai.

² Koroļeva I., (2011) Subjektīvā labklājība: Apmierinātības un dzīves sasniegumu vērtējums jauniešu pārejā uz pieaugušo statusu. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte P. 20

³ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. skatīts Internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=175920&mode=DOC> 18.05.12.

⁴ LR Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa. skatīts Internetā: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html> 18.05.12.

1.2. Laulība

Laulības institūts ir sastopams visās sabiedrībās, taču dažādās sabiedrībās atbilstoši valdošajām normām tam atšķiras nozīme, pazīmes un funkcijas, tāpēc nav iespējams izveidot vienu visaptverošu laulības raksturojumu. Izpratne par laulību var atšķirties ne tikai dažādu sabiedrību kontekstā, bet arī individuālajā līmenī – indivīdi to var izprast atšķirīgi, atkarībā no tā, kā viņi interpretē laulības nozīmi, jēgu un nepieciešamību.

Šajā nodaļā es apskatīšu laulības termina skaidrojumu, lai gūtu vispārīgu priekšstatu par laulības institūciju dažādās sabiedrībās, jo, manuprāt, ir svarīgi izprast, kā šis institūts ir attīstījies un kādas ir tā iespējamās variācijas. Tālāk tiks aplūkotas arī teorijas par laulībām, tendences un izmaiņas šajā institūtā Rietumu sabiedrībā, kā arī pieejamā statistika, lai pēc iespējas daudzpusīgāk iepazītos ar šo fenomenu.

Socioloģiski laulību definē kā sociāli atzītas un juridiski apstiprinātas attiecības gan seksuālā, gan ekonomiskā ziņā starp pieaugušu vīrieti un pieaugušu sievieti, kas ietver konkrētas tiesības un pienākumus.⁵ Šie normatīvie modeļi daudzās sabiedrībās atšķiras. Lielākajā daļā sabiedrību pastāv gaidas attiecībā uz laulību par tās pastāvību, laulāto partneru kopā dzīvošanu, savstarpējo darba dalīšanu, resursu sadali, seksuālajām attiecībām, bērnu radīšanu, audzināšanu un mācīšanu. Tā kā atšķiras laulības formas dažādās sabiedrībās un vispār izpratne par laulības institūtu, nav iespējams atrast vienotas laulības pazīmes, kas attiektos uz visām kultūrām.⁶

Gan mūsdienās, gan vēsturiski ir bijušas sastopamas dažādas laulības formas, kas atšķiras no Rietumu sabiedrībā pierastās un vienīgās atzītās monogāmijas (vienam vīram var būt tikai viena sieva), piemēram, poligāmija, kuras paveidi ir poliginija (vīrietis laulībā ar vairākām sievietēm), poliandrija (daudzvīrība). Pirmsindustriālās (agrārās) sabiedrībās laulība lielā mērā atspoguļo cilts (ģimenes) intereses, tāpēc tādās vēl joprojām pastāv tādi laulības tipi kā endogāmija (laulības grupas (cilts) ietvaros) un eksogāmija (laulības ar citas sabiedrības (grupas) pārstāvi). Mūsdienu industriālās sabiedrībās laulības partnera izvēle lielākoties ir atkarīga no paša indivīda personīgās izvēles, tāpēc laulības jēdziens mūsdienu Rietumu sabiedrības cilvēkam vairāk saistās ar romantisku mīlestību, nevis izdevīgu darījumu.⁷ Partnera izvēli primāri ietekmē pieķeršanās un mīlestība, tātad emocionālie iemesli izvirzās priekšplānā. Šādās sabiedrībās novērojama homogāmijas tendence – laulāšanās starp indivīdiem, kuri kaut kādā svarīgā veidā ir līdzīgi viens otram – tos vieno etniskā piederība,

⁵ Marshall, G., (1994) Concise dictionary of Sociology. Oxford p. 306

⁶ Levinson, D., Ember, M., (1996) Encyclopedia of Cultural Anthropology. A Henry Holt Reference Book. P. 733

⁷ Jary, D., Jary, J., (1991) Collins dictionary of Sociology. Harper Collins Publishers p.372

religija vai sociālekonomiskais stāvoklis u.c. Kāds amerikāņu pētījums apgalvo, ka jo augstāks laulāto sociālekonomiskais stāvoklis, jo homogāmija retāk sastopama.⁸

Rietumu sabiedrībā laulība attīstījās kā veids, kas nodrošināja ar stabilitāti ģimenes un visu sabiedrību. Tā arī ir saistību paziņojums, kam ir gan publiskas, gan privātas sekas. Tāpēc ir svarīgi akcentēt, ka laulība nav tikai indivīdu personīgā lieta, tieši pretēji – tā skar visu sabiedrību. Sabiedrībā laulība kalpo par sabiedrības locekļu uzvedības kontrolētāju, kas saskaņo tās veidojošo indivīdu kopdzīvi. Apprecoties pāris ne tikai sevi uztic otram kā emocionālus un seksuālus partnerus, bet arī sola rūpēties viens par otru, kā arī palikt pie otra gan labos, gan sliktos laikos. Šis solījums un uzticēšanās otram laulātos mudina upurēties ģimenes labā.⁹

1.2.1. Laulība socioloģiskajās teorijās

Tagad aplūkošu laulības definīcijas no funkcionālisma, strukturālisma un sociālbioloģisko teoriju skatījuma. Funkcionālisti laulību uzskata par starppersoniskām attiecībām, kas ir sankcionētas no sabiedrības puses. Laulības nozīme parādās darbībās, kas ir svarīgas pašai sabiedrībai, piemēram, reprodukcija, bērnu aprūpe un socializācija. Funkcionālists Mērdoks (*George Murdock*) ir rakstījis, ka laulība ir ne tikai sociāli atzītas attiecības starp vīrieti un sievieti, kas ietver seksuālu savienību un ekonomisku sadarbību darba dalīšanā, bet arī kopīgu dzīvesvietu un reprodiktīvas attiecības. Strukturālā funkcionālisma pārstāvis Redklifs-Brauns (*Alfred Radcliffe-Brown*) uzskata, ka laulība pārveido sociālo struktūru, pārvietojot tiesības pār sievieti no viņas radniekiem uz viņas jauno vīru, izjaucot vecās ģimenes saites un izveidojot jaunus strukturālos savienojumus starp šīm grupām.¹⁰

Sociālantropologs Klods Levī Stross (*Claude Lévi-Strauss*) laulību apskata kā mehānismu, kas veido pastāvīgu savienības struktūru starp radnieku grupām (piemēram, vīrieši savas radniecīgās grupas sievietes dod citai grupai, savukārt sievas ņem no citas grupas). Taču šo laulības definīciju nevar piemērot universālā veidā visām sabiedrībām. Savukārt ekonomikas antropologs Klods Melasū (*Claude Meillassoux*) laulību apskata kā darbaspēka reprodukcijas svarīgu sastāvdaļu.

Sociālbioloģiskā teorija aplūko laulību ētiskos, ar uzvedību saistītos, starppersoniskos nosacījumos. Laulībā galvenā loma ir reprodukcijai un bērnu audzināšanai. Pjērs van der

⁸ Marshall, G., (1994) Concise dictionary of Sociology. Oxford p. 307

⁹ Morgan P. (2000) Marriage-Lite: The Rise of Cohabitation and its Consequences. P. 3.

¹⁰ Levinson, D., Ember, M., (1996) Encyclopedia of Cultural Anthropology. A Henry Holt Reference Book. P. 734-735

Bergs (*Pierre L. van den Berghe*) laulību definē kā sociāli atzītu pāra savienību ar reproduktīvu nolūku.¹¹

Visām šīm teorijām kopīgs ir apgalvojums, ka laulība ir sociāli atzīta vienošanās, un ka šis apstiprinājums ir daļa no indivīdam nozīmīgas sociālas konstrukcijas.¹² Taču, manuprāt, jāņem vērā, ka šīs teorijas ir veidotas laikā, kad laulība tika uzskatīta par vienīgo romantisku attiecību realizēšanas institūtu.

1.2.2. Laulība Latvijas likumdošanas aspektā

Pārim, kas vēlas precēties, ir jāatbilst konkrētiem kritērijiem, kas ir atšķirīgi dažādās kultūrās un valstu likumdošanās, lai laulības varētu notikt. Šie kritēriji ietver vecumu, dzimumu, radniecības tuvumu, rasi, ģimenes stāvokli un citus. Tālāk izklāstīšu būtiskus laulības kritērijus no Latvijas likumdošanas.

Latvijas likumdošanas Civillikumā ir aprakstīts, kas tiek saprasts ar laulību (Ģimenes tiesības, 1. nodaļa). Tālāk izklāstīšu dažus, manuprāt, būtiskus tās aspektus. Pirms laulībām notiek saderināšanās, kas ir savstarpējs solījums doties laulībā (26. pants). Laulība ir atļauta tikai pēc astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas. Izņēmums ir, ja persona, kas vēlas doties laulībā, ir sešpadsmit gadu veca, tai ir vecāku piekrišana, un laulību noslēdz ar pilngadīgu personu. Aizliegta laulība ir personām, kas ir atzītas „par rīcības nespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ”, radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem un pusmāsām, „personai, kas jau atrodas laulībā”, kā arī starp viena dzimuma personām (32., 33., 34., 35., 38. pants). „Salaulāties var dzimtsarakstu nodaļā vai arī pie garīdznieka (53.p.)” Laulāšana notiek personīgi klātesot līgavainim un līgavai, kā arī diviem pilngadīgiem lieciniekiem (56.p.) „Par neesošu atzīstama laulība, kas noslēgta fiktīvi, t.i., bez nolūka veidot ģimeni (60.p.)”¹³ Laulāto personīgajās tiesībās ir minēts, ka „laulība rada vīram un sievai pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību (84.p.)”¹⁴

1.2.3. Laulātības tendences un pētījumi

Turpmāk aplūkošu dažādas laulātības tendences. Latvijā ir novērojams noslēgto laulību skaita samazinājums, kas no deviņām laulībām uz 1000 iedzīvotājiem 1990. gadā ir sarucis uz četrām 2010. gadā, tātad gadā noslēgto laulību skaits 20 gadu laikā ir sarucis vairāk

¹¹ Turpat p.735

¹² Turpat p.736

¹³ Rīgas pašvaldības dzīvojamo māju privatizācijas komisijas mājas lapa <http://www.rdzmpk.lv/likums/cv1.htm> (Skatīts: 20.04.12.)

¹⁴ Turpat

nekā uz pusi. Interesants ir fakts, ka laulību skaits lēnām pieauga sākot no 2000. gada, taču atkal samazinājās, sākot ar 2008. gadu, kas sakrīt ar ekonomiskās krīzes sākumu. Šķirto laulību skaits ir cieši saistīts ar noslēgto laulību skaitu – tas ir apmēram uz pusi mazāks, piemēram, 2006. gadā uz 1000 iedzīvotājiem bija 6,4 noslēgtas un 3,2 šķirtas laulības, savukārt 2010. gadā 4,1 noslēgta un 2,2 šķirtas laulības. Jāatzīmē, ka šķiršanās rādītājs Latvijā ir ļoti augsts, salīdzinot ar vidējiem rādītājiem Eiropā, kur tiek šķirta vidēji katra trešā laulība.¹⁵

Pētījumi ir pierādījuši savstarpējās sakarības starp nodarbinātību un laulību, piemēram, sievietēm, kuras iegulda lielāku daļu māsaimniecības ienākumos par vīriem, ir lielāka iespēja izšķirties. Vēl nozīmīgs problēmjautājums ir vienlīdzība starp partneriem, kam vajadzētu izpausties kā pilna laika nodarbinātībai abiem laulātajiem, kas realizējas arī mājas dzīves darbu dalīšanā, taču tas bieži realitātē attēlojas kā sievas „dubultais darbs” – pilna laika darba diena gan darbā, gan mājās.¹⁶

Mūsdienās centrālais problēmatemats saistībā ar laulības institūtu ir laulības nozīmes mazināšanās un kopdzīves fenomena pieaugošā izplatība, kas daudzos gadījumos, šķiet, aizstāj laulību. Dati par augsto laulību šķiršanās līmeni un arvien pieaugošo ārvalstīs dzimušu bērnu skaitu uztrauc pētniekus, un publiskajā telpā ir dzirdamas runas laulības institūta norietu. Kaut arī statistika nav ļoti iepriecinoša, taču laulībai joprojām priekšroku dod lielākā daļa cilvēku.¹⁷ SKDS 2008. gadā veiktajā pētījumā liela daļa (71,5%) respondentu atbalstīja apgalvojumu, ka partneru kopdzīve bez laulības ir pieņemama, taču tajā pašā laikā apgalvojumu, ka laulība ir novecojusi institūcija, atbalstīja tikai 23,4% respondentu. Visbiežāk (36%) vecuma grupās šim apgalvojuma piekrita jaunieši vecumā no 15 līdz 18 gadiem.¹⁸

2004. gadā veiktajā pētījumā „Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte” respondenti vajadzēja novērtēt iemeslus, kāpēc stāties laulībā. Respondenti visvairāk atbalstīja apgalvojumus saistībā ar mīlestības un savstarpējās uzticības apliecinājumu, drošības izjūtu un stabilitāti. Reliģiski iemesli tika novērtēti viduvēji, savukārt netika atbalstīti apgalvojumi par juridiskiem vai materiāliem aspektiem, kā arī saistībā ar vecāku nosacījumiem. Šajā pētījumā atklājās, ka Latvijas vīriešiem un sievietēm ir ļoti līdzīgi uzskati par laulību – tie ir saistīti ar ģimeniskām vērtībām, mīlestību un savstarpējo

¹⁵ LR Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa <http://www.csb.gov.lv/> (Skatīts:20.04.12.)

¹⁶ Cherlin, A. J., (2004) The Deinstitutionalization of American Marriage. National Council on Family Relations. P. 854

¹⁷ Marshall, G., (1994) Concise dictionary of Sociology. Oxford p.306

¹⁸ Pētījumu centrs SKDS. (2008) Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. P. 29-30

uzticēšanos. Atšķirības starp vīriešu un sieviešu atbildēm saskatāmas sieviešu lielākam atbalstam apgalvojumiem par stabilitāti, drošību un Dieva svētību laulībai.¹⁹

Savukārt apgalvojumos par nelaulāšanos visvairāk tika atbalstīts apgalvojums, ka „mīlēt un būt laimīgam var tāpat bez laulāšanās”. Šo apgalvojumu īpaši pozitīvi novērtēja tie, kuri dzīvo kopdzīvē, īpaši vīrieši. Apgalvojumi par iespēju vieglāk šķirties, nepārliecību par attiecību ilgtspēju tika novērtēti vidēji. Apgalvojumi par brīvības saglabāšanu vai bērniības negatīvās pieredzes atkārtošānu netika pozitīvi novērtēti.

Šī pētījuma padziļinātajās intervijās intervējamiem tika jautāts par laulības nozīmīgumu, taču starp viņiem neizskanēja vienots viedoklis. Tika minēti iemesli, ka laulība ir vajadzīga dēļ bērniem, vai, ka tā ir sabiedrībā pieņemta.²⁰

Kādreiz laulība sabiedrībā tika uzskatīta par vienīgo iespējamo romantisko attiecību formu, taču šobrīd tā ir tikai viena no alternatīvām. Laulības institūts sabiedrībā atspoguļo tradicionālas sabiedrības normas, kas šobrīd lielā mērā tiek laužas, ja notiek laulību šķiršanās, atkārtotās laulības, neregistrēta kopdzīve. Šo jauno normu ieviešanās sabiedrībā ir daži no aspektiem no visas sabiedrības vērtību maiņas no materiālās uz post-materiālu sabiedrības vērtību orientāciju. Post-materiāla sabiedrība tādus fenomenus kā neregistrēta kopdzīve, atkārtotās laulības un ārīlaulības bērni uzskata par sociāli pieņemamām parādībām un neregistrētas partnerattiecības pat pielīdzina laulības nozīmei. Kaut arī laulības institūta nozīme ir mainījies pēdējo gadu desmitu laikā, atšķirība no kopdzīves ir tāda, ka laulība joprojām tiek saistīta ar ilgtermiņa domāšanu un nopietnām saistībām.

Nesen veiktajos Amerikas pētījumos noskaidrots, ka laulība tiek uzskatīta par vēlamu, bet ne tik viegli sasniedzamu mērķi, īpaši maznodrošinātiem pāriem, un, ka finansiāla drošība ir visbūtiskākais faktors ceļā uz laulību. Lielākā daļa uzskata, ka kopdzīve pirms laulības ir veids, kā izvairīties no šķiršanās. Respondenti laulības vairāk saistīja ar personisku sasniegumu viņu dzīvē un publisku žestu par to, nevis ar sociālām priekšrocībām, ko sniedz laulības. Laulības joprojām ir viens no galvenajiem dzīves mērķiem, ko respondenti vēlētos sasniegt, un šie rezultāti 21. gadsimta sākumā nav kļuvuši vājāki par 1950. gados iegūtajiem. Šajos datos ir skaidri redzamas pretrunas ar ASV esošajām tendencēm saistībā ar kopdzīves un vientuļo vecāku izplatību.²¹

Kopdzīve kļūst arvien institucionalizētāka, kas to pamazām padara līdzvērtīgu laulībai. Daudzās valstīs kopdzīves pāriem tiek piemērotas daļa no tiesībām un pienākumiem, kādi ir

¹⁹ Sebre, S., Ļebedeva, L., Trapaciere, I. (2004) Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte Centrā pret vardarbību „Dardedze” P. 33-34

²⁰ Sebre, S., Ļebedeva, L., Trapaciere, I. (2004) Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte Centrā pret vardarbību „Dardedze” P. 85

²¹ Learning from Andrew Cherlin's „The Deinstitutionalization of American Marriage” (2005) The Commission on Marriage and Family Support Initiatives P.2-3.

precētiem pāriem. Piemēram, Kanādā juridiski vairs netiek nošķirti pāri, kas ir precējušies un neprecējušies, pretēju dzimumu vai viena dzimuma, ja tie dzīvojuši vismaz gadu kopā. Francijā neprecējušies pāri var reģistrēties Pilsoņu Solidaritātes Līgumā, un pēc trīs gadu līguma pastāvēšanas tas pārim dod gandrīz laulībai līdzvērtīgas tiesības un pienākumus. Citas valstis ir ieviesušas reģistrētas partnerattiecības, vēl citās noris diskusijas par partnerattiecību reģistrēšanu kā alternatīvu laulības institūtam.²²

Tālāk mana pētījuma empīriskajā daļā laulības socioloģiskās teorijas tiks sasaistītas ar pāru laulības skaidrojumiem – vai tie vairāk atbilst funkcionālisma, strukturālisma, kritisko vai sociālbioģisko teorijām. Vēl uzmanība tiks pievērsta iepriekš minēto Latvijā veikto pētījumu rezultātu salīdzināšanai ar pāru paustajiem uzskatiem par laulības nozīmīgumu.

²² Cherlin, A. J., (2004) The Deinstitutionalization of American Marriage. National Council on Family Relations. P. 850.

1.3. Kopdzīve

Neprecētu pāru kopā dzīvošana vienā mājsaimniecībā jeb neregistrēta kopdzīve ir salīdzinoši jauna parādība Rietumu pasaulē, kas ne tikai strauji izplatījusies un iekarojusi savu vietu sabiedrībā, bet arī piesaistījusi pētnieku uzmanību.

Pastāv dažādi kopdzīves modeļi, motivācijas, dažādi faktori, kas to ietekmē, tāpēc ir svarīgi apzināt tās veidus, modeļus, Latvijas situāciju šajā jautājumā, kā arī dažādus skaidrojumus tam, kāpēc šāds neregistrētu attiecību modelis ir kļuvis tik izplatīts.

Plaši izplatīts uzskats sabiedrībā par kopdzīvi ir, ka tā ir labs veids kā iegūt daudzus laulības labumus, tajā nesastāvot. Piemēram, tie, kas laulībai nejūtas gatavi, kopdzīvē esot, var iepazīt savu partneri, īstenot seksuālu tuvību un noskaidrot, vai partneris ir piemērots, kas savukārt ved uz labākām attiecībām un veiksmīgāku laulību vai pretēji – uz attiecību izjukšanu. Tātad kopdzīvē esošajiem vajadzētu iegūt no dzīvošanas kopdzīvē gan personiskā, gan sociālā ziņā.

1.3.1. Kopdzīves veidi

Grāmatas „Laulības un ģimenes: Izmaiņas, Izvēles un Ierobežojumi” autore un socioloģe Nijole Benokraite (*Nijole Benokraitis*) kopdzīves fenomenu skaidro kā „vienošanās par dzīvošanu kopā (jeb dzīvojamo telpu dalīšanu) starp diviem pretējā dzimuma cilvēkiem, kuri nav saistīti ar radniecības saitēm un nav arī precējušies, un starp kuriem parasti ir emocionāla un/ vai seksuāla rakstura attiecības”²³. Autore uzsver, ka kopdzīve parasti veicina laulības atlikšanu un reti kad tā ilgstoši aizvieto laulību. Viņa izdala vairākus kopdzīves veidus:

Daļēja/ierobežota kopdzīve. Tā ir kopdzīves forma, uz kuru pāris pakāpeniski ir nonācis, romantiskām attiecībām attīstoties. „Lēmums par kopdzīvi var tikt balstīts dažādu iemeslu kombinācijā, piemēram, savstarpējs izdevīgums, kopīgi izdevumi un seksuāla pieejamība. Šim kopdzīves veidam nav ilgtermiņa saistības un laulība parasti nav pāra mērķis.”²⁴ Šo kopdzīves veidu pāris var uzskatīt par vidusceļu starp neprecētu statusu un laulību, vai arī veidu, kā atbrīvoties no vecāku ietekmes.

²³ Benokraitis N. V. (1996) *Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints*. Prentice Hall. P. 238.

²⁴ Turpat, P. 240.

Pirmslulību kopdzīve. Šis kopdzīves veids ir kā izmēģinājuma lulības starp cilvēkiem, kuri nav pārliecināti, ka spēš veiksmīgi tikt galā ar problēmām, ar ko tiem nāktos saskarties, esot lulībā. To var dēvēt arī kā jaunu attiecību posmu starp iepazīšanās fāzi un lulībām.²⁵

Kopdzīve kā lulību aizstājēja. Tās ir ilgtermiņa saistības starp diviem cilvēkiem bez lulības. Iemesli šādam kopdzīves modelim var būt dažādi, piemēram, kāds no partneriem jau ir precējies, pāris lulības ceremoniju uzskata par nevajadzīgu viņu saistību apliecināšanai, kā arī pieaugošais akcepts no sabiedrības un slavenību piemēri liek nosvērties par labu šim kopdzīves veidam.²⁶

1.3.2. Kopdzīves attīstība un prakses

Turpmāk minētie citu valstu piemēri aprakstīti ar nolūku, ka zināmas pazīmes no tālākminētajām varētu attiecināt kopdzīves situāciju Latvijā, jo līdz ar globalizācijas procesa ietekmi citu valstu tendences Latvijā atrodas mijiedarbībā ar jau esošajām.

Kopdzīves uzsākumi ASV 1950. gados bija novērojami vismazāk izglītoto iedzīvotāju grupās. Taču vēlākajos gadu desmitos vidējais lulātības vecums pieauga, jo par prioritāti kļuva izglītība un karjera, līdz ar to arī kopdzīve pirms lulībām kļuva arvien akceptētāka.²⁷ Amerikas statistika līdz 1990. gadiem rāda, ka (neregistrētas) kopdzīves fenomens valstī kļūst aizvien izplatītāks, īpaši starp cilvēkiem, kuri jau iepriekš bijuši precējušies. 1970. gados gandrīz visi kopdzīves gadījumi turpinājās lulībā, taču kopš 1985. gadiem lulībā esošo pāru skaits strauji saruka, kad lulību skaita samazināšanos kompensēja kopdzīves gadījumi.²⁸ Amerikāņu ģimenes dzīve joprojām centrējas ap lulības institūtu – 1995. gada statistika liecina, ka 3 gadu ilga kopdzīve 58% gadījumos ir turpinājusies lulībā, savukārt 5 gadus ilga kopdzīve 70% gadījumos turpinājusies lulībā.²⁹

Amerikas pētnieki, pētot situāciju savā valstī saistībā ar kopdzīves fenomenu, vēlējās noskaidrot, kādi ir galvenie iemesli, kādēļ pāri vecumā zem 35 gadiem izvēlas kopdzīvi. Šis jautājums tika iekļauts Ģimeņu un Mājsaimniecību Nacionālajā aptaujā 1970. gados. Visbiežāk saņemtā atbilde bija „pāri pirms lulībām var pārliecināties, ka ir viens otram piemēroti”. 47% no pāriem (kas iepriekš nebija precējušies) atbildēja, ka viņiem ir konkrēti

²⁵ Turpat, P. 240.

²⁶ Turpat, P. 240.

²⁷ Cherlin, A. J., (2004) The Deinstitutionalization of American Marriage. National Council on Family Relations. P. 852.

²⁸ Cherlin A. J. (1992) Marriage, Divorce, Remarriage. Harvard University Press. P. 13.-14.

²⁹ Bramlett, M. D., Mosher, W. D. (2002) Cohabitation, Marriage, Divorce, and Remarriage in the United States. National Center for Health Statistics. P. 12

plāni apprecēties ar savu kopdzīves partneri, savukārt 27% - ka viņi domā, ka vēlāk apprecēsies ar savu partneri.³⁰

1970. gados par laulību un kopdzīvi tika izteikti dažādi apgalvojumi, piemēram, ka neregistrēta kopdzīve ar laiku kļūst par laulības institūta aizstājēju, vai arī, ka kopdzīve vedīs pie labākas partnera izvēles, tādā veidā arī pie zemāka laulību šķiršanās līmeņa. Taču šie apgalvojumi vismaz līdz mūsdienām nav piepildījušies, jo cilvēki joprojām precas, bet, kas attiecas uz šķiršanās līmeni – ir noticis tieši pretējais – tas ir pieaudzis (laulībām, kas ir noslēgtas pēc kopdzīves, ir par 33% lielāka iespēja, ka tās tiks šķirtas 10 gadu laikā.)³¹ Fakts ir tāds, ka kopdzīves fenomens ASV ir tik jauns, ka grūti prognozēt tā tālāko attīstību un no tās izrietošās sekas.

Eiropā divas valstis ir salīdzinoši senām neregistrētas kopdzīves praksēm ir Zviedrija un Francija. Zviedrijā jau 1970. gadu beigās neregistrētas kopdzīves prakse bija pilnīgi vispārēja (96% sieviešu, kas apprecējās, pirms tam bija dzīvojušas kopdzīvē).³² Turklāt šīs kopdzīves prakses ilgums ievilkās, salīdzinoši ar ASV pāriem, kas 49% apprecējās 3 gadu laikā (Zviedrijā – 20%). Ārlaulībā dzimuši bērni arī bija kļuvusi par izplatītu parādību (apmēram puse bērnu dzima kopdzīvē esošām sievietēm). Kā skaidrot šos augstos kopdzīves rādītājus? Pētniece Nijole Benokraite to skaidro ar to, ka valdība šajās valstīs sievietes nodrošina ar ekonomisko drošību – bērnu pabalstu apjoms nav atkarīgs no vecāku attiecību statusa, vientuļās mātes saņem naudas kompensācijas no valsts, ja bērna tēvs materiāli to nenodrošina.³³ Taču, līdzīgi kā ASV, kopdzīves fenomens nesamazina šķiršanās rādītājus. „Aptaujā, kurā tikai aptaujātas sievietes visā Zviedrijā, noskaidrojās, ka starp sievietēm, kuras pirms laulībām bija dzīvojušas kopdzīvē, šķiršanās rādītāji bija par 80% augstāki nekā sievietēm, kuras nebija dzīvojušas kopdzīvē.” Saistība starp kopdzīves ilgumu un laulības ilgumu ir izpētīta kā negatīva (jo ilgāk dzīvojuši kopdzīvē, jo lielāka iespēja izšķirties).³⁴ Taču, pārsniedzot 8 gadu robežu laulībā, šķiršanās rādītāji tiem, kas pirms tam bija dzīvojuši kopdzīvē, un tiem, kas nebija, ir tādi paši. Pētniece šos augstās šķiršanās rādītājus tiem, kas bijuši kopdzīvē, skaidro ar to, ka viņiem ir mazāka uzticība laulības institūtam.³⁵

Skaidri redzams, ka Zviedrijas kopdzīves modelis vairāk atbilst laulības aizstājējam nekā ASV (1980. gados 15% visu mājsaimniecību sastāvēja no kopdzīves pāriem, salīdzinoši – 2% ASV). Par vidusceļu starp šiem abiem modeļiem var uzskatīt Francijas kopdzīves

³⁰ Cherlin A. J. (1992) *Marriage, Divorce, Remarriage*. Harvard University Press. P. 14.

³¹ Turpat, P. 14.-15.

³² Turpat, P. 16.

³³ Benokraitis N. V. (1996) *Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints*. Prentice Hall. P. 234

³⁴ Morgan P. (2000) *Marriage-Lite: The Rise of Cohabitation and its Consequences*. P. 1.

Pieejams: <http://www.civitas.org.uk/> Skatīts: 16.02.12.

³⁵ Benokraitis N. V. (1996) *Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints*. Prentice Hall. P. 243

piemēru (1980. gados 6% visu mājsaimniecību sastāvēja no kopdzīvē esošiem pāriem). Francijā kopdzīves attiecības ir ilgstošākas – 30% vidēji ilgst vismaz 5 gadus (ASV – 10%). 1985. gadā puse no Francijas nacionālās aptaujas intervētajiem kopdzīvē esošajiem atbildēja, ka nedomā par stāšanos laulībā. Bērnu dzimšana tika uzskatīts par vissvarīgāko iemeslu, lai apprecētos. Vērā ņemama korelācija bija novērojama starp pāriem, kas vēlējās bērnus, un starp pāriem, kas vēlējās apprecēties.³⁶

Maz ticams, ka amerikāņu un eiropiešu kopdzīves tendences varētu savstarpēji ietekmēties vai pārņemt viena otru, jo, piemēram, zviedru kopdzīves tradīcijām un ārlaulībā dzimušiem bērniem ir gadsimtiem ilga pieredze, savukārt amerikāņu vidē ir būtisks laulības publiskais statuss – ka tā ir gan valsts, gan baznīcas apstiprināta. Taču pētnieki pieļauj iespēju, ka amerikāņu kopdzīves ilgums varētu pieaugt.³⁷

Britu demogrāfe Ketlīna Kīrnana (*Kathleen Kiernan*) ir aprakstījusi četrus kopdzīves akceptēšanas posmus Eiropas valstu starpā, kuri atšķiras dažādās valstīs:

1. posms – Kopdzīve ir jauna un reta parādība.
2. posms – Kopdzīve tiek pieņemta kā laulības izmēģinājuma veids.
3. posms – Kopdzīve tiek akceptēta kā laulības alternatīva.
4. posms – Kopdzīve kļūst līdzvērtīga laulībai.

Piemēram, Zviedrija un Dānija atrodas 4. kopdzīves posmam, Vidusjūras valstis atrodas pirmajā posmā. Demogrāfe raksta, ka daudzi rādītāji liecina par to, ka saistība starp kopdzīvi un laulību kļūst nemanāmāka, jo arvien samazinās kopdzīves gadījumu skaits, kas beidzas ar laulību (1970. gados tie bija 60%, 1990. gados – aptuveni 33%). Vēl jo vairāk, 2003. gada pētījumā neviens no 115 intervētajiem kopdzīves partneriem neapgalvoja, ka kopdzīves sākumā ar partneri tika izdarīta izvēle starp kopdzīvi vai laulību.³⁸

1.3.3. Kopdzīves salīdzinājums ar laulību

Pēdējā laika tendences kā kopdzīves pieaugums, dzimstības mazināšanās, augstāki šķiršanās rādītāji, sievietes lomas maiņa ģimenē un darba tirgū, bērnu dzimstība ārpus laulības, kā arī viendzimuma laulības daudziem pētniekiem liek izteikt prognozes par laulības institūta lomas mazināšanos. Ģimenes funkcijas kā atbalsta sniegšana partnerim un bērnu socializēšana mūsdienās ir iespējams veikt ārpus laulības institūta. Pieauga emocionālā

³⁶ Cherlin A. J., (1992) *Marriage, Divorce, Remarriage*. Harvard University Press. P. 16.

³⁷ Turpat, P. 17.

³⁸ Cherlin, A. J., (2004) *The Deinstitutionalization of American Marriage*. National Council on Family Relations. P. 849-850.

apmierinājuma un romantiskas mīlestības nozīme cilvēku dzīvēs³⁹ un tajā pašā laikā ģimenes dzīvē samazinājās sociālo normu un likumu kā regulējošu mehānismu loma, uzsvars tika likts uz personīgo izvēli. Identitātes veidošanā tradicionālie avoti kā šķira, reliģija un kopiena zaudēja savu ietekmi, un cilvēka intīmās attiecības kļuva par galveno faktoru, kas veido viņa identitāti.⁴⁰ Palielinoties sievietes ekonomiskajai neatkarībai, samazinās laulības materiālās funkcijas, savukārt, samazinoties kādu faktoru nozīmībai, palielinās citu faktoru nozīmība, piemēram, partneru emocionālās vajadzības. Jo vairāk cilvēki dzīvo neregistrētā kopdzīvē, jo vieglāk kļūst īstenot laulības funkcijas citos ceļos, piemēram, seksuālās attiecības tiek praktizētas un akceptētas ārpus laulības iepriekš nepiedzīvotos apmēros.⁴¹

Ja pieņem, ka indivīdus, kuri izvēlas kopdzīvi, vieno konkrētas iezīmes, tad būtu jāsecina, ka to ir izvēlējušies cilvēki, kuru iespējas apprecēties ir kādā ziņā ierobežotas, kā arī, ka viņi kādās iezīmēs atšķiras no cilvēkiem, kuri precas. Pētnieki Hustons un Melca (*Ted Huston; Heidi Melz*) izpētījuši, ka dažu cilvēku kopdzīve ir reakcija uz viņu nedrošības, bezdarba, sociālās atstumtības un sliktu sociālekonomisko stāvokli. Šīs atšķirības, kas ir raksturīgas kopdzīvē esošajiem, var iedalīt divos galvenajos faktoros: Pirmkārt, kopdzīvē esošo sociālekonomiskais statuss ir zemāks (izglītības vai ienākumu ziņā). Otrkārt, kopdzīvi izvēlas cilvēki, kuri pārstāv liberālās vērtības – ir liberālāki, mazāk reliģiozi, atbalsta vienlīdzīgas dzimumu lomas un mazāk uzsver tradicionālas vērtības.⁴²

Sabiedrībā bieži izskan viedoklis, ka kopdzīve ir labs pamats laulībai. Pētnieki ir pierādījuši, ka uzskats, ka kopdzīve noved pie labākām laulībām, ir maldīgs. Laulībām, kuras ievadījušas kopdzīve, ir lielāks risks tapt izšķirtām nekā tām, kuras nav ievadījusi kopdzīve. Pāriem, kuri dzīvo kopdzīvē, ir lielāka iespēja saskarties ar tādām problēmām kā alkohola un narkotiku lietošana, veselības problēmas un depresija, kā arī seksuāla neuzticība. Pretēji sabiedrībā paustajam uzskatam, kurā kopdzīve tiek attēlota kā atbrīvotāja no patriarhāta važām, faktiski sievietes un bērni kopdzīvē esošās attiecībās ir pakļauti lielākam vardarbības riskam.⁴³ Ekonomiskā ziņā kopdzīves pāri vidēji retāk veido uzkrājumus, vīrieši kopdzīvē par 10-40% mazāk pelna un ir mazāk veiksmīgi savās karjerās nekā precētie vīrieši, taču sievietes, kuras ir laulībā un kuras dzīvo kopdzīvē pelna līdzīgi.⁴⁴

³⁹ Cherlin, A. J., (2004) The Deinstitutionalization of American Marriage. National Council on Family Relations. P. 851.

⁴⁰ Turpat P. 853.

⁴¹ Cherlin A. J., (1992) Marriage, Divorce, Remarriage. Harvard University Press., P. 71.

⁴² Kasearu K. (2010) Intending to Marry: Students' Behavioural Intention towards Family Forming. University of Tartu. P. 5

⁴³ Morgan P. (2000) Marriage-Lite. The Rise of Cohabitation and its Consequences. The Institute for the Study of Civil Society. P. 8.

⁴⁴ Morgan P. (2000) Marriage-Lite: The Rise of Cohabitation and its Consequences. (Buklets) P. 1.

Pieejams: <http://www.civitas.org.uk/> Skatīts: 16.02.12.

Vai augsto kopdzīves pieaugumu var skaidrot kā pretošanos laulības institūcijai – sabiedrības konstruētai tradīcijai? Pētnieki uzskata, ka apzinātu tradīcijas ignorēšanu var attiecināt tikai uz mazu daļu kopdzīves gadījumu – bohēmisku eliti. Daudziem cilvēkiem kopdzīves forma ir nevis viņu ideālā dzīvesveida izvēle, bet gan vislabākā no iespējamajām vienošanās ar savu partneri. Tāpat kā šķiršanās, vientuļie vecāki un vientuļi dzīvojošie cilvēki vairumā gadījumu nav indivīdu ideālais dzīves modelis, bet gan indivīdu nespēju sasniegt viņu dzīvē izvirzītos mērķus.⁴⁵

Laulība kā jebkura cita institūcija sniedz gatavu sistēmu, kas palīdz cilvēkiem tajā orientēties; tā paredz saskaņotību un ilglaicīgumu cilvēku ieguldītajām pūlēm. Turpretī kopdzīves fenomens nepiedāvā gatavu sistēmu, cilvēki paši veido savas dzīves noteikumus, un tad ir spiesti skaitīties, kā tas darbojas.⁴⁶ Nikole Benokraite faktu, ka kopdzīve nav ilgtspējīgāka par laulību, skaidro ar to, ka īpaši jauniem cilvēkiem kopdzīve ir veids, kā izvairīties no laulības atbildības – viņi var nevēlēties ieguldīt pietiekamas pūles, lai komunicētu ar savu partneri un risinātu problēmas (šāda tendence jo īpaši ir izteikta tiem, kuriem nav nodoma apprecēt savu partneri). Laulība no kopdzīves skatupunkta tiek aplūkota kā indivīdu ierobežojoša, viņa neatkarību un autonomiju iznīcinoša, tāpēc kopdzīves modelis tiek aplūkots kā indivīdu mazāk apgrūtināts, jo tas ir brīvs no tradicionālām vērtībām un nomācošām struktūrām.⁴⁷ Kopdzīves partneri uzvedas drīzāk kā individuāli cilvēki, nevis kā precēti daudzos veidos, īpaši tas attiecas uz uzticību partnerim.⁴⁸ Gidenss (*Anthony Giddens*) ir ieviesis terminu „tīras attiecības” (*„pure relationship”*), kas apzīmē intīmās partnerattiecības, kas ir uzsāktas viņu pašu dēļ, un kas ilgst tikai tik ilgi, kamēr abi partneri ir apmierināti ar „balvām” (galvenokārt intimitāte un mīlestība), ko tie no šīm attiecībām saņem.⁴⁹ Kopdzīves filozofijā partneri uzskata, ka attiecībām ir jābeidzas, ja kāds no partneriem nav apmierināts – pretēji tradicionālajam uzskatam, ka laulība ir svēta savienība, tāpēc kopdzīvē esošie pieliks mazākas pūles, lai attiecības saglabātu.⁵⁰

1.3.4. Kopdzīve Latvijā

Latvijā nav veikta neregistrētā kopdzīvē dzīvojošu pāru uzskaitē, tomēr neviens nenoliegs, ka šāds kopdzīves modelis ir plaši mūsu sabiedrībā izplatīts. Netieši par to liecina

⁴⁵ Morgan P. (2000) *Marriage-Lite. The Rise of Cohabitation and its Consequences*. The Institute for the Study of Civil Society. P.8

⁴⁶ Turpat, P. 8.

⁴⁷ Turpat, P. 11.

⁴⁸ Turpat, P. 7.

⁴⁹ Cherlin, A. J., (2004) *The Deinstitutionalization of American Marriage*. National Council on Family Relations. P. 853.

⁵⁰ Benokraitis N. V. (1996) *Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints*. Prentice Hall. P. 242.

dati par bērniem, kas dzimuši ārļaulībā (protams, jāņem vērā, ka ne visi ārļaulībā dzimušie ir dzimuši kopdzīvē esošiem pāriem, jo vientuļās mātes ir arī izplatīta parādība). Latvijas statistika rāda, ka laulībā dzimušie bērni ir tikai nedaudz vairāk par pusi no visiem dzimušajiem – 2000. gadā tie bija 59,7%, pakāpeniski samazinoties līdz 54,7% 2004. gadā, līdz 2007. gadam bijis kāpums līdz 57,0%, kas atkal samazinājies līdz 55,9% 2010. gadā. Ja šos datus salīdzina ar 1990. un 1995. gada datiem (attiecīgi 83% un 70% dzimuši laulībā), tad skaidri novērojams šī tendences pieaugums.⁵¹

Šos datus pastiprina tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS 2008. gadā veiktais pētījums, kurā tika noskaidrots Latvijas iedzīvotāju viedoklis arī par neregistrētu kopdzīvi. 72% respondentu atbalstīja apgalvojumu, ka partneru kopdzīve bez laulības ir pieņemama un tikai 19% respondentu šim apgalvojumam nepiekrita. Šim apgalvojumam atkarībā no ģimenes statusa visbiežāk piekrituši cilvēki, kuri dzīvo ar partneri (84%), savukārt vecuma grupās vismazāko atbalstu šim apgalvojumam pauduši tie, kuri ir vecāki par 45 gadiem (65%-66%).⁵²

Pētījuma empīriskajā daļā lielāka uzmanība tiks pievērsta kopdzīves veidiem, lai noteiktu, kādi atbilst intervētajiem pāriem, balstoties uz iegūtajām intervijām, arī tiks noteikts, kurš kopdzīves posms varētu visprecīzāk atbilst Latvijai, kā arī noskaidrots, vai kopdzīvē esošie pārstāv liberālākas vērtības nekā laulībā esošie.

⁵¹ LR Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa: www.csb.gov.lv/ (skatīts: 19.04.12)

⁵² Pētījumu centrs SKDS. (2008) Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. P. 29-30

1.4. Vērtību teorija

Tā kā mana pētījuma galvenais mērķis ir noskaidrot pāru vērtības, kas ir saistītas ar viņu lēmumu dzīvot kopdzīvē vai laulībā, tad ļoti svarīgs mana darba pamatkoncepts ir vērtību teorija, uz kuras pamata tiks analizēts gan šis pāru lēmums, gan tam piešķirtā nozīme, gan vispārīgā pāru vērtību orientācija.

Šajā nodaļā tiks apskatīti dažādu vērtību jēdziena skaidrojumi, kā arī divu teorētiku izstrādātās vērtību teorijas, kuras papildina viena otru – viena attiecas uz vispārējo vērtību orientāciju, otra uz individuālajām vērtību atšķirībām. Nodaļas beigās tiks aplūkotas arī divas sociālās psiholoģijas vērtību teorijas, kuras runā par dažādām partneru vērtībām romantiskās attiecībās.

Katram indivīdam sabiedrībā piemīt vērtības, kurām attiecīgi ir dažādas pakāpes nozīme indivīda dzīvē – kādam indivīdam viena vērtība būs ļoti svarīga, citam pilnīgi nesvarīga garīgā vai materiālā nozīmē.⁵³ Atšķirības attieksmē pret vērtībām ir lielā mērā atkarīgas no indivīda „atšķirības spējās, personīgajās interesēs, nosliecēs, gaumēs, vajadzībās, personīgās dzīves apstākļos”.⁵⁴ Vienojošas vērtības var piemist ne tikai atsevišķiem cilvēkiem, bet arī kādai sabiedrības grupai vai visai sabiedrībai kopā.⁵⁵ Tas atkarīgs no tā, cik vēsturiski, sociāli vai kulturāli nozīmīga ir konkrēta vērtība. Visai sabiedrībai kopīgas vērtības izpaužas kā to integrējošs, vienojošs spēks.⁵⁶

Šaloms Švarcs ir apkopojis daudzu teorētiku un pētnieku darbos definēto vērtību galvenās iezīmes, piemēram, ka vērtības ir uzskati, kas saistīti ar emocijām, ka tām piemīt motivācijas uzbūve – tās attiecas uz mērķiem, ko cilvēki cenšas sasniegt. Vērtībām piemīt abstrakta daba, tās vada dažādus indivīdu ikdienas procesus, darbību izvēli vai novērtējumu. Cilvēku vērtības attiecībā cita pret citu tiek sakārtotas pēc svarīguma, tās indivīdiem veido vērtību prioritāšu sistēmu. Šāda hierarhija rada sakārtotību un stabilizāciju cilvēka dzīves vidē.⁵⁷

No kulturoloģijas perspektīvas raugoties, par vērtībām sauc „parādības, kuras ir garīgi un materiāli nozīmīgas atsevišķam cilvēkam, sabiedrības grupai vai visai sabiedrībai”.⁵⁸

⁵³ Schwartz, S. (2006) Basic Human Values: An Overview. The Hebrew University of Jerusalem p. 1

⁵⁴ Zeile, P., (1979) Personība un vērtības: publicistika, estētika, kritika. Liesma. P. 33

⁵⁵ Lapiņa M., Lamstera, Z., Vaivade, A., Brakmane, A. (2009) Ierosmes mācību priekšmeta „kulturoloģija apguvei”. Izglītības satura un eksaminācijas centrs. p.18 skatīts Internetā 16.04.12.: (<http://visc.gov.lv/saturs/vispizgl/metmat/kulturologija.pdf>)

⁵⁶ Zeile, P., (1979) Personība un vērtības: publicistika, estētika, kritika. Liesma. P. 15

⁵⁷ Schwartz, S. (2006) Basic Human Values: An Overview. The Hebrew University of Jerusalem p.1

⁵⁸ Lapiņa M., Lamstera, Z., Vaivade, A., Brakmane, A. (2009) Ierosmes mācību priekšmeta „kulturoloģija apguvei”. Izglītības satura un eksaminācijas centrs P.18

Kulturoloģija māca, ka cilvēki paši rada un atrod savas vērtības, un tāpēc tās nav objektīvs realitātes fakts. Vērtības satur zināšanas un informāciju. Attieksme pret tām var būt simpātiska (pieņemoša), noraidoša vai nultā (vienaldzīga, neitrāla).⁵⁹

No filozofijas skatupunkta raugoties, vērtības atbilst jēgpilnajam, saprātīgajam ideālajam stāvoklim, kurš reāli nepastāv, bet uz ko vajadzētu tiekties. Filozofijā mācību par vērtībām dēvē par aksioloģiju, kas izdala vērtības materiālajās un garīgajās. Katram cilvēkam šīs vērtības ir atšķirīgas, tās ir atkarīgas no viņa individuālajām vajadzībām un tieksmēm.⁶⁰ Vērtības indivīdam nav iedotas vai pārmantotas, tās katram ir jāatrod. Vērtības ir subjektīvas, tās izsaka vērtējumu un attieksmi pret kādu notikumu, parādību, nosakot, vai tas ir vērtīgs vai nevērtīgs.⁶¹

1.4.1. Šaloma Švarca vērtību teorija

Šaloma Švarca (*Shalom H. Schwartz*) vērtību teorijā vērtības tiek aprakstītas kā vēlamie mērķi, kuru nozīme mainās, un kas kalpo kā vadošie principi cilvēku dzīvē. Autors skaidras un plašas pamatvērtības izdalījis no trim vispārējām cilvēka stāvokļa vajadzībām: indivīdu kā bioloģisku organismu vajadzības, sociālajai mijiedarbībai nepieciešamās vajadzības un sociālu grupu izdzīvošanas un labklājības vajadzības. Šīs pamatvērtības ietver visas atpazītās vērtības pasaules kultūrās.⁶² Švarca izdalītās pamatvērtības ir sekojošas:

1. Personīgā neatkarība. Šīs vērtības pamatā ir neatkarīga domāšana un darbība kā izvēlēšanās, radīšana un atklāšana.
2. Stimulācija. Tajā ietilpst uzbudinājums, jauninājumi, dzīves izaicinājumi.
3. Hedonisms. Šajā pamatvērtībā ir prieks, dzīves baudīšana un estētisks apmierinājums.
4. Sasniegumi. Tas ietver personīgus panākumus caur zināšanu demonstrāciju.
5. Vara. Tas sevī ietver sociālo statusu un prestižu, kontroli un valdīšanu pār cilvēkiem un resursiem.
6. Drošība. Ar to autors izprot gan sabiedrības, gan savstarpējo attiecību, gan paša indivīda drošību, harmoniju un stabilitāti.
7. Saskaņa. Šis koncepts sevī ietver darbību, tieksmju ierobežošanu, kas iespējami var traucēt citiem indivīdiem un pārkāpj sociālās normas.

⁵⁹ Lapiņa, M., Lamstera, Z., Vaivade, A., Brakmane, A. (2009) Ierosmes mācību priekšmeta „kulturoloģija apguvei”. Izglītības satura un eksaminācijas centrs P.18-19.

⁶⁰ Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. (1993) Ētika. Izdevniecība „Zvaigzne” P.22

⁶¹ Kūle, M., Kūlis, R. (1996) Filozofija. Apgāds „Burtnieks”. P.573-574

⁶² Schwartz, S. (2006) Basic Human Values: An Overview. The Hebrew University of Jerusalem t p.1-2

8. Tradīcijas. Šīs vērtības pamatā ir sabiedrības esošo normu (no tradicionālās kultūras vai reliģijas) respekts, uzticība tām un to pieņemšana.
9. Labdarība. Tās pamatā ir labklājības saglabāšana un pavairošana tiem, ar kuriem indivīds ir biežā personiskajā kontaktā.
10. Universālisms. Tajā tiek ietverta visu cilvēku labklājības, kā arī dabas saprašana, novērtēšana, cieņa un aizsardzība.⁶³

Šaloms Švarcs raksta, ka vērtības savstarpēji atrodas dinamiskās attiecībās – tās var gan atrasties konfliktā viena ar otru (piemēram, sasniegumu un labdarības pamatvērtības), gan arī viena otru pastiprināt (piemēram, sasniegumu un varas pamatvērtības). Lai vieglāk varētu izprast savstarpējās vērtību attiecības, autors tās ir vizualizējis apļveida shēmā, kurā ir 4 galvenie motivācijas tipi: **atvērtība pārmaiņām** (ietver personīgo neatkarību, stimulāciju un daļēji hedonismu); **savu robežu pārkāpšana jeb paštranscendence** (ietver universālismu un labdarību), **konservatīvisms** (ietver drošību, saskaņu un tradīciju) un **sava stāvokļa uzlabošana** (ietver sasniegumus, varu un daļēji arī hedonismu).⁶⁴ Katri divi motivācijas tipi pauž pretējas vērtības – kā konservatīvisms ir pretējs atvērtībai pārmaiņām, tā savu robežu pārkāpšana ir pretēja sava stāvokļa uzlabošanai.

Autors uzskata, ka cilvēku dzīves apstākļi indivīdiem sniedz iespējas atteikties vai paust kādas vērtības lielākā mērā nekā citas vērtības. Tas var ietvert gan ārējās vides apstākļus – piemēram, sabiedrībā esošos uzskatus un stereotipus, gan arī personīgos apstākļus – ģimenes vai finansiālo stāvokli.⁶⁵ Cilvēki paaugstina to vērtību nozīmi, kuras tie spēj sasniegt, kā arī pazemina to vērtību nozīmi, kurām tiem nav piekļuves. Taču izņēmums ir vērtības, kuras skar materiālo labklājību un drošību – kad tās ir viegli pieejamas, tad to svarīgums zūd, kad nav pieejamas – to svarīgums pieaug.

Svarīgi aspekti, kas raksturo indivīdu dzīves apstākļus un tādejādi arī ietekmē vērtību prioritātes, ir viņu vecums, izglītība, dzimums, jo no tā izriet viņu socializācijas pakāpe, sociālās lomas un citi apstākļi.⁶⁶ Piemēram, vērtību maiņu var ietekmēt vēsturiski notikumi, fiziskā novecošanās vai dzīves posma maiņa.

Švarcs ir arī pierādījis, cik liela ietekme sabiedrībā valdošajām vērtībām ir uz indivīdu, šī teorija ir nosaukta par kulturālajām vērtību dimensijām. Šī teorija uzsver, ka pastāv universālas dimensijas, kuras atbilst dažādām kultūrām, un tās var savstarpēji salīdzināt. Kultūras orientāciju pamatā ir sabiedrībā esošā normatīvā sistēma, kas pauž valdošās vērtības,

⁶³ Schwartz, S. (2006) Basic Human Values: An Overview. The Hebrew University of Jerusalem p. 2-3

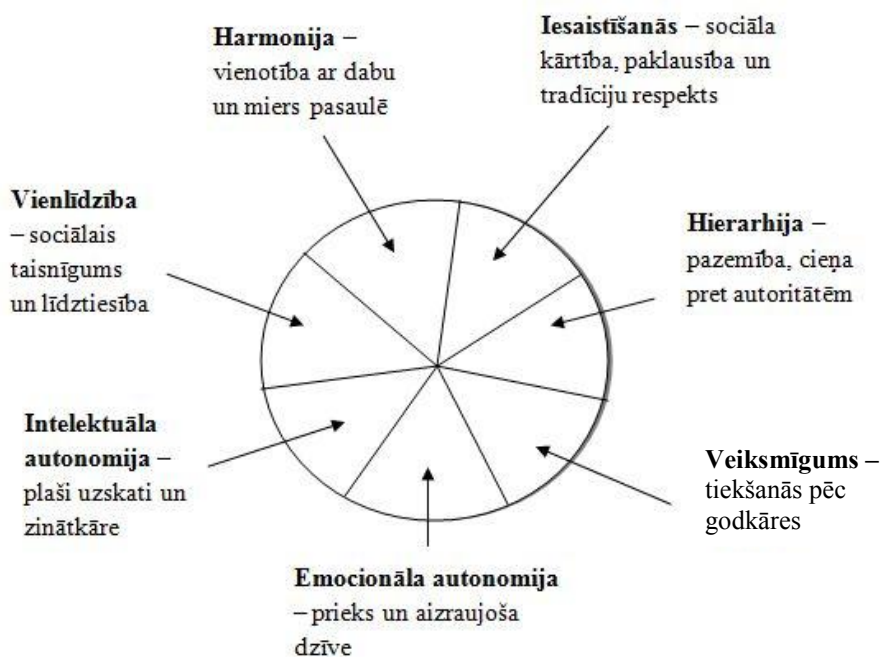
⁶⁴ Turpat, p. 3-4

⁶⁵ Turpat, p. 5

⁶⁶ Turpat, p. 6

piemēram, ko sabiedrībā uzskata par labu un vēlamu. Vērtību uzsvāri tiek izteikti ikdienas paradumos, gan domāšanas veidā, gan institūciju darbošanās veidā. Vērtību uzsvāri rada, pamato un atbalsta sabiedrības institūcijas.⁶⁷

Švarca sabiedrību kulturālās vērtības lielā mērā sakrīt ar viņa indivīdu pamatvērtībām. Tālāk aplūkojama šī kulturālo dimensiju shēma (1.4.1. attēls) – tāpat kā indivīdu pamatvērtības, shēmā pretī esošās dimensijas ietver pretējas vērtības.

1.4.1.att. Kulturālās dimensijas.⁶⁸

Šīs kulturālās dimensijas sīkāk ietver daudzas vērtības⁶⁹, piemēram, vienlīdzības dimensija ietver savas dzīves likteņa pieņemšanu, izpalīdzību, sociālo taisnīgumu; harmonijas dimensija – dabas aizsardzību un mieru pasaulē; iesaistīšanās dimensija – cieņu pret tradīcijām, sociālo kārtību, ģimenes drošību, padevību; hierarhijas dimensija – pazemību, varu, bagātību; veiksmīguma dimensija – godkāri, neatkarību, ietekmi; emocionālā autonomija – aizraujošu un daudzveidīgu dzīvi un intelektuālā autonomija – radošumu, ziņkārību un liberālus uzskatus.⁷⁰

Kulturālās vērtību orientācijas var tiek izsecinātas no sabiedrības indivīdu vidējām vērtībām. Reģioni pasaulē ir veidojušies vēstures, ģeogrāfijas, ekonomikas un reliģijas

⁶⁷ Schwartz, S. (2006) Value Dimensions of Culture and National Difference. The Hebrew University of Jerusalem p. 4-5

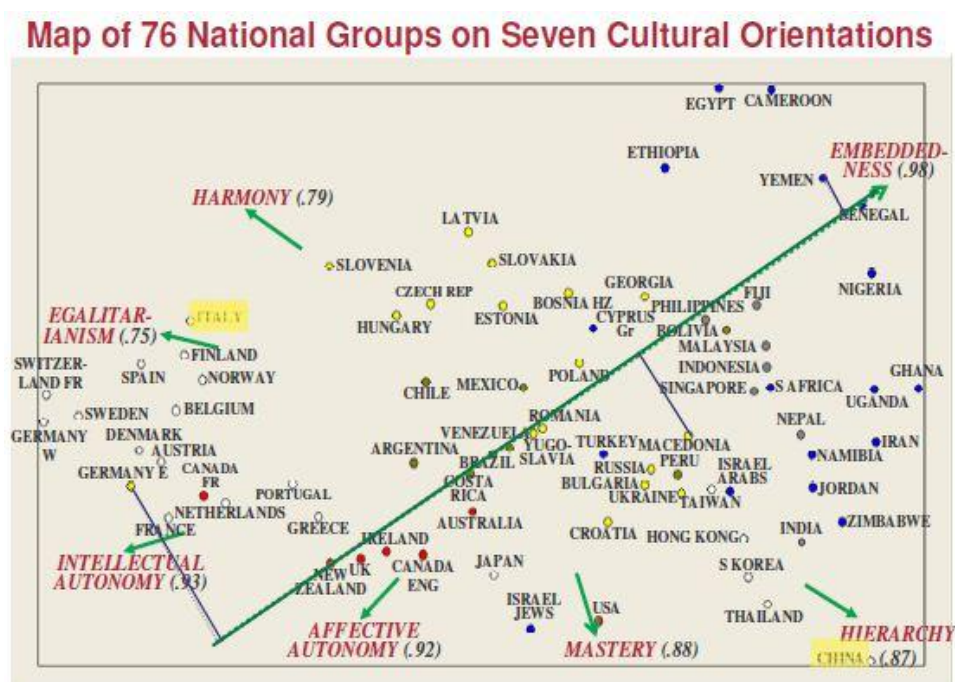
⁶⁸ Schwartz, S. (2006) Value Dimensions of Culture and National Difference. The Hebrew University of Jerusalem p. 7

⁶⁹ Piezīme: Pētījuma izstrādes gaitā radās grūtības ar šo terminu precīzu tulkošanu, esošie tulkojumi saskaņoti ar darba vadītāju

⁷⁰ Turpat p.24

ietekmē, un šī ietekme rada indivīdu kulturālās vērtību orientācijas. Tajā pašā laikā šīs kulturālo vērtību orientācijas veido zināmus apstākļus, kam indivīdi pielāgojas savā ikdienas dzīvē. Tās arī palīdz noteikt indivīdu uzvedības, attieksmes un vērtību priekšrokas, kuras varētu tikt uzskatītas par vairāk vai mazāk pareizām, kā arī uz kurām tiek iedrošināts vai atrunāts. Tādejādi indivīdiem ir daudz kopīgu pieredžu, kas saistītas ar vērtībām, un tie, kas savā starpā socializējas, pieņem par pašsaprotamu to, ka viņiem ir kopīgas sociālās vērtības.⁷¹ Protams, ka indivīdiem ir unikāla ģenētiskā informācija, unikāls ģenētiskais sastāvs un personība, tāpēc pastāv individuālas atšķirības personiskajās vērtībās, taču tās neietekmē vidējos rādītājus.

Švarca vērtību pētījumā (*Schwartz Value Survey, 1998-2005*) tika pamatots uzskats, ka valstīm, kas atrodas reģionāli tuvu un kuras vieno līdzīga reliģiskā, ekonomiskā un politiskā identitāte, piemīt arī līdzīga vērtību orientācija. Tajā starpā arī Latvija, kurai vissvarīgākā vērtība ir harmonija, cita tuvu esoša vērtība ir iesaistīšanās. Līdzīgas vērtību orientācijas ir Slovēnijai, Slovākijai, Čehijai, Igaunijai un Ungārijai (Lietuva šajā pētījumā nav minēta) (skatīt 4.2. attēlu). Reģions, kurā atrodas Latvija un kuru vērtības ir vistuvākās Latvijas vērtībām, ir Austrumu-Centrāleiropas & Baltijas reģions, kuru vieno protestantisma un katoliskās vērtības.

1.4.2.att. Septiņu kultūras dimensiju karte ar 76 nacionālajām grupām⁷²

⁷¹ Turpat p.10

⁷² Schwartz, S. (2006) Value Dimensions of Culture and National Difference. The Hebrew University of Jerusalem p p.14

Pētījums attēlo arī pārmaiņas Latvijas sabiedrības vērtībās - 90. gadu vidū Latvija attēlota tieši starp vienlīdzības un harmonijas vērtību dimensijām. Var secināt, ka Latvijas iedzīvotāji savas vērtību orientācijas 10 gadu laikā ir diezgan krasi mainījuši uz izteiktām harmonijas vērtību orientācijām.⁷³ To visticamāk ir ietekmējusi komunistiskā režīma maiņa uz demokrātisko, kas lēnām atstāj iespaidu uz cilvēku vērtībām.

1.4.2. Ronalda Ingleharta vērtību teorija

Pasaules vērtību pētījumu vadītājs Ronalds Ingleharts (*Ronald F. Inglehart*) ir pētījis un aprakstījis paaudžu vērtību maiņu, kas nosaukta par kohortas efektu. Tās galvenais atzinums ir, ka Rietumeiropā ir notikusi starppaaudžu prioritāšu maiņa no materiālistiskām uz post-materiālistiskām. Taču tas ir tikai viens aspekts no plašākas kulturālās maiņas no izdzīvošanas uz pašizpaušmes vērtībām.

Post-materiālistiskās vērtības rodas, kad cilvēki arvien lielāku uzsvāru liek uz patstāvību, pašizpaušmi un dzīves kvalitāti. Šī maiņa ir saistīta ar eksistenciālo apstākļu maiņu – no uzaugšanas apstākļos, kad izdzīvošana ir nestabila, uz uzaugšanu apstākļos, kad izdzīvošana tiek uztverta par pašsaprotamu.⁷⁴

Starppaaudžu vērtību maiņu teorija ir balstīta uz divām galvenajām hipotēzēm:

1. Trūkuma hipotēze. Cilvēku visneatliekamākās vajadzības ir uzturs un fiziska drošība (materiālistiskās vērtības), kuru nozīme visvairāk tiek uzsvērtā trūkuma apstākļos. Taču labklājības apstākļos cilvēki visticamāk uzsvērs post-materiālistiskās vērtības kā piederība, cieņa, estētiskā un intelektuālā apmierinātība.

2. Socializācijas hipotēze. Cilvēka pamatvērtības atspoguļo apstākļus, kas indivīdam ir bijuši noteicošie pirms pieaugušā vecuma sasniegšanas, un šo vērtību maiņa sabiedrībā notiek galvenokārt ar paaudžu maiņu.⁷⁵

Indivīda vērtības atspoguļo viņa subjektīvo drošības sajūtu, nevis objektīvo ekonomisko līmeni. Indivīda drošības izjūta veidojas no sabiedrības sociālās labklājības institūcijām, tāpat arī no viņa ienākumu līmeņa, kā arī no vispārējās drošības izjūtas, kas dominē sabiedrībā. Protams, pastāv arī saistība starp sociālekonomisko attīstību un post-materiālistisko vērtību izplatību, tas ir novērojams vismaz tiktāl, cik cilvēki ir nodrošināti pret bada un ekonomiskās nedrošības apstākļiem. Trūkuma hipotēze netieši norāda, ka ilgstoši augstas labklājības periodi veicinās postmodernisma vērtību izplatīšanos. Tā kā lielākā

⁷³ Schwartz, S. (2006) Value Dimensions of Culture and National Difference. The Hebrew University of Jerusalem p. 25

⁷⁴ Inglehart, R. (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics p. 1

⁷⁵ Turpat p.2

mūsdienu sabiedrības daļa ir uztura un ekonomiskās drošības nodrošināti un šie aspekti tiek uztverti par pašsaprotamiem, par svarīgākajām indivīdu vērtībām ir izvirzījusies vajadzība pēc piederības, cieņas, intelektuālisma un pašizpaušmes.⁷⁶

Kā jau tika minēts socializācijas hipotēzē, cilvēka pamatvērtības lielā mērā ir izveidojušās laikā, kad viņš sasniedz pieauguša cilvēka vecumu, un pēc tam tikai minimāli mainās. Gados jaunākām paaudzēm jaunas vērtības ir vieglāk pieņemt, jo tām piemītošās vērtības vēl nav nostabilizējušās.⁷⁷ Jaunas vērtības indivīdam pēc šī vecuma sasniegšanas ir iespējams pieņemt, ja tās nav pretrunā ar jau esošajām vērtībām. Tas nozīmē, ka starppaaudžu vērtību maiņa var notikt, ja jaunākās paaudzes uzaug citos apstākļos, nekā iepriekšējās paaudzes – tad visas sabiedrības vērtības pakāpeniski nomainīsies sakarā ar starppaaudžu apmaiņu. Noteiktos apstākļos post-materiālistiskās vērtības sabiedrību pārņem tad, kad jaunākās paaudzes aizvieto vecākās.

Par dominējošām vērtībām sabiedrībā var spriest arī pēc problēmjautājumu tematiem, kas tiek publiski apspriesti. Sabiedrība ar izteiktām materiālistiskām vērtībām rūpējas par ekonomisko izaugsmi, cīnās par kārtības nodrošināšanu un pret noziedzību un kāpjošajām cenām, savukārt sabiedrības, kurai būs izteiktākas post-materiālistiskās prioritātes, dienas kārtībā tiks apspriesti tādi temati kā runas brīvība, valdības lēmumu ietekmēšana, lielāks sakāmais darbā un sabiedrībā.⁷⁸

Pētnieks ir pamatojis arī šo vērtību noturību, kas liecina par to, ka jaunākās paaudzes paliks relatīvi post-materiālistiski orientētas, nevis atgriezīsies pie materiālistiskām vērtībām. Ingleharta veiktais vērtību pētījums ir ņemts no vairākiem atskaites punktiem, kuru laikā ir bijuši gan ekonomiskās izaugsmes apstākļi, gan arī ekonomiskās drošības pazemināšanās, taču šiem perioda efektiem nav bijušas ilgstošas ietekmes – jaunākās paaudzes paliek relatīvi post-materiālistiski orientētas, neskatoties uz īstermiņa svārstībām. Pētījuma rezultāti liecina, ka katrai desmit gadus jaunākai paaudzei materiālistiskās vērtības sarūk, bet post-materiālistiskās – palielinās. Paaudzes nav mainījušas savas vērtīborientācijas, tām novecojot - vērtīborientācijas, kas iegūtas vecumā līdz aptuveni 25 gadiem, ir paliekošas visa mūža garumā, tātad tās atspoguļo starppaaudžu vērtību maiņu. Turklāt šī tendence uz pāriešanu uz post-materiālistiskajām vērtībām nav attiecināma tikai uz Rietumeiropu, jo pasaule šobrīd piedzīvojot ekonomisko izaugsmi, reizē piedzīvo arī vērtību maiņu no materiālistiskajām uz post-materiālistiskajām. Šobrīd pasaulē zemu ienākumu un nemieru valstīs ievērojams pārsvars ir materiālistu vērtībām, savukārt drošās un pārticīgās valstīs dominē post-

⁷⁶ Turpat p.2

⁷⁷ Inglehart, R. (1990) Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton University Press p.19

⁷⁸ Inglehart, R. (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics p.3

materiālistu vērtības. Maznodrošinātas sabiedrības, kas nav piedzīvojušas nozīmīgu ekonomisko izaugsmi pēdējo gadu desmitu laikā, neuzrāda starppaaudžu atšķirības vērtīborientācijās – gan jaunākās, gan vecākās paaudzes apmēram vienādi ziņoja par tradicionālām vērtīborientācijām. Tas pierāda to, ka starppaaudžu atšķirības atspoguļo vēsturiskās pārmaiņas – starppaaudžu vērtīborientāciju maiņa ir saistīta ar to, ka jaunākās paaudzes ir uzaugušas augstāka līmeņa eksistenciālā nodrošinājuma apstākļos, nekā vecāko paaudžu pārstāvji. Starppaaudžu izmaiņu parādība ir klātesoša visur, kur jaunāko paaudžu veidojošā pieredze nozīmīgi atšķiras no tās, kas ir veidojusi vecākās paaudzes.⁷⁹

Latvija šajā starptautiskajā shēmā (1995. gads) ieguvusi 1.7 punktus, kur 1 apzīmē 100% materiālistiski orientēta sabiedrība, savukārt 2 – vienādi materiālistiski un post-materiālistiski balansēta sabiedrība. Tātad var pieņemt, ka šajā laika periodā Latvijā aptuveni 40% iedzīvotāju bija post-materiālistiski orientēti, savukārt 60% iedzīvotāju – materiālistiski. Ņemot vērā ekonomisko apstākļu uzlabojumu vairāk kā 15 gadu laikā, var pieņemt, ka Latvijā post-materiālistiski orientēto cilvēku skaits ir pieaudzis.

Taču pāreja uz post-materiālistiskajām vērtībām ir tikai viens aspekts no kultūras izmaiņu procesa, kas sabiedrībā noticis. Pētot dažādu pasaules kultūru vērtības, pētnieki Ingleharts un Beikers (*Wayne E. Baker*) ieguva plašu vērtību amplitūdu, kurās iezīmējās pretstati starp tradicionālām un laicīgi racionālām vērtībām, kā arī pretstati starp izdzīvošanas un pašizpaušmes vērtībām. Tradicionālās vērtības pauž stingru uzsvāru uz reliģiju, cieņu pret varas iestādēm, salīdzinoši zemu iecietības līmeni pret abortiem, šķiršanos, kā arī salīdzinoši augstu nacionālā lepnuma līmeni. Sekulāri racionālām vērtībām ir pretējs raksturs. Savukārt post-materiālistisma vērtības sekmē pašizpaušmes vērtību izplatību, kuras aizstāv dzimumu līdztiesību, iecietību pret citādajiem (minoritātes, iebrāucēji, subkultūras u.c.), kļūst arvien pieļaujamošāki savā attieksmē pret tādiem problēmjaucājumiem kā aborti, šķiršanās, ārlaulības sakari, prostitūcija un eitanāzija, kā arī iestājas par līdzdalību lēmumu pieņemšanā ekonomiskajā un politiskajā dzīvē. Pašizpaušmes vērtības veicina lielāku rīcības brīvību, piemēram, bērna audzināšanā un citu lēmumu veikšanā. Sabiedrības, kurās ir konstatētas augstas pašizpaušmes vērtības, augsti vērtē savstarpējo uzticēšanos, un tām ir salīdzinoši augsti subjektīvās labklājības vērtējumi. Šīm vērtībām raksturīga arī atteikšanās no visām ārēju autoritāšu formām, jo tās apdraud indivīda personiskos mērķus. To skaidro ar postmodernās sabiedrības augsto subjektīvās labklājības un drošības līmeni, jo nedrošības apstākļos (materiālā sabiedrībā) cilvēki vēlas pakļauties autoritātēm, kas viņus varētu pasargāt no draudošām briesmām, taču līdz ar eksistenciālās drošības līmeņa pieaugumu viņi ir mazāk

⁷⁹ Inglehart, R. (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics* p.4-5, 12

gatavi pakļauties autoritārislam. Post-materiālā sabiedrībā cilvēki ir vairāk motivēti kooperēties, veidot savas interešu grupas, šo grupu pārstāvji bieži izaicina esošo valdību un eliti, kā arī ir mazāk cieņas pilni pret pastāvošo iekārtu.⁸⁰ Pētnieki Ingleharts un Beikers ir pierādījuši, ka vērtību maiņa no tradicionālajām uz sekulāri racionālām ir notikusi gandrīz visās industriālās sabiedrībās, turklāt ar pāreju no industriālas uz zināšanu sabiedrību aizvien vairāk tiek uzsvērtas pašizpaušmes vērtības.

Post-materiālisma vērtīborientāciju pieaugums nenozīmē, ka materiālisma problēmjautājumi izzudīs, jo jautājumi par labklājības nodrošināšanu un ilgtspējīgu ekonomikas attīstību vienmēr būs sabiedrībām aktuāli jautājumi. Taču iespējams, ka ar ilgstošu izteiktu post-materiālistisku vērtību orientāciju politiskajā dienaskārtībā mainīsies uzsvars uz jautājumiem, kas skar dzīves kvalitāti. Šo tendenci var jau novērot vēlēšanu aktivitātē – ir notikusi vēlēšanu aktivitātes pazemināšanās par tādiem jautājumiem, kas skar sociālās šķiras, turpretī ir noticis aktivitātes pieaugums dzīves stila jautājumos kā aborti un viendzimuma laulības.⁸¹ Ingleharts uzskata, ka pāreja uz pašizteiksmes vērtībām veicina labu valsts pārvaldību un demokrātisku institūciju izplatību un augšanu.

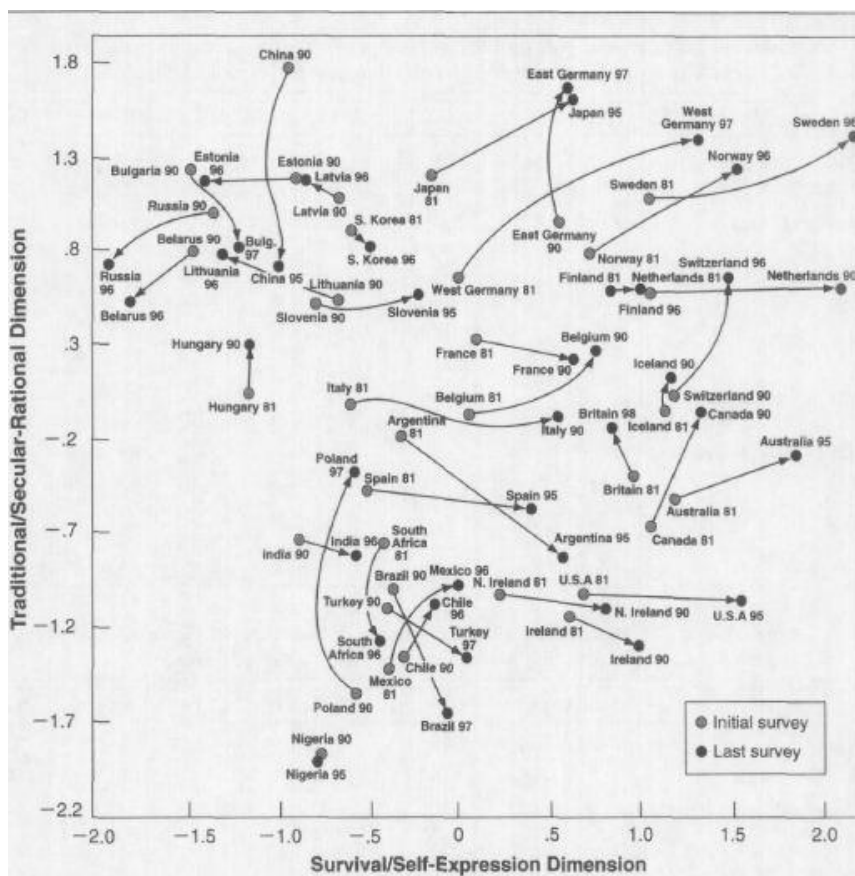
Pētnieki Ingleharts un Beikers arī analizē sabiedrības kulturālā mantojuma ietekmi uz cilvēka vērtībām. Neatkarīgi no tā, vai tā ir reliģiska denominācija (protestantisms, pareizticība) vai politiskais režīms (komunisms), tas atstāj nozīmīgu nospiedumu uz cilvēku vērtībām konkrētajā valstī par spīti modernizācijai un šo sistēmu neesamībai vai vājajai klātbūtnei. Šīs starpnacionālās atšķirības veido nacionālo kultūru, tāpēc pētnieki uzskata, ka ekonomiskā attīstība sabiedrības neved uz homogēnu kultūru, bet gan attīstību paralēlās līnijās. Empīriskie pierādījumi no 65 sabiedrībām liecina, ka vērtības mainās, taču tās arī turpina atspoguļot sabiedrības kultūras mantojumu un tradicionālo vērtību sistēmu. Līdz ar izmaiņām vienā valstī, ko radījusi ekonomiskā attīstība, ir iespējams paredzēt kultūras izmaiņu galveno virzienu citās valstīs, taču tas viennozīmīgi nenozīmē, ka pārmaiņu paraugs ir ASV vai Rietumeiropa.⁸²

⁸⁰ Inglehart, R. (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics. p.9-10

⁸¹ Turpat, p.12

⁸² Inglehart, R., Baker, W. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. American Sociological Review. p.49

Latvijas vēsturiskais mantojums – padomju kultūrālais mantojums – iedzīvotājos ir atstājis tādas sekas kā zema līmeņa uzticēšanās, iecietība un labklājība, neatkarīgi no viņu ekonomiskā līmeņa un sabiedriskā statusa. Pasaules vērtību pētījumi no 1990. gada līdz 1997. gadam (laikā, kad Latvija piedzīvoja ekonomisku lejupslīdi) liecina, ka šajā laikā ir palielinājies uzsvars uz izdzīvošanas vērtībām (skatīt 1.4.3. attēlu).

1.4.3. att. Izmāņas izdzīvošanas/pašizpaušmes un tradicionālās/sekulāri racionālās vērtību dimensijās.⁸³

Kopumā par Latviju var secināt, ka tā šajā laika posmā ir ieņēmusi izteikti sekulāri racionālu un izdzīvošanas vērtību pozīciju.⁸⁴ Stingro sekulāro pozīciju Ingleharts skaidro ar komunisma ideoloģijas līdzvērtīgo nozīmi reliģijai (ticība labākas sabiedrības veidošanai), tajā pašā ateisma pārliecības popularizēšanu. Komunisma sabrukums bijušajās Padomju Savienības valstīs ir atstājis garīgu vakuumu.⁸⁵ Taču neatkarīgi no tā, sekulāri racionālu pret tradicionālu vērtību izplatība minimāli pieaug līdz ar jaunāku dzimšanas kohortu.⁸⁶

⁸³ Inglehart, R., Baker, W. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. American Sociological Review p.40

⁸⁴ Turpat p. 41

⁸⁵ Inglehart, R., Foa, R., Peterson C., Welzel, C. (2008) Development, Freedom, and Rising Happiness. A Global Perspective (1981-2007) p.268

⁸⁶ Inglehart, R., Baker, W. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. American Sociological Review. p.43

Pareģojums par sekularizāciju (apgalvojums, ka reliģija un garīgie uzskati zudīs), kas tika izdarīts saistībā ar modernizācijas laikmeta iestāšanos, nav piepildījies. Tas ir vēl viens pierādījums tam, ka tradicionālās vērtības nezūd, tās maina savu veidolu (piemēram, jautājumi par abortiem un eitanāziju).⁸⁷ Izmaiņas šajā sabiedrības jomā notikušas ar organizētās reliģijas lomas mazinājumu, bet to līdzsvaro individuālā līmenī pieaugušās bažas par dzīves mērķi un nozīmi. Reliģiski uzskati joprojām pastāv, turklāt garīgās intereses ir vēl izplatītākas modernā industriālā sabiedrībā.⁸⁸

Gan Ingleharta vērtību dimensiju, gan Švarca vērtību orientāciju starptautisko pētījumu rezultāti par spīti dažādām metodēm un izlasēm ir ļoti līdzīgi ar vērtību izdalījumu pēc reģioniem, kas liecina par to, ka šie pētījumi ir uzticami.

1.4.3. Sociālo vērtību teorija

Sociālās psiholoģijas pētnieki Pauls van Langs (*Paul van Lange*), Kristofers Agnevs (*Christopher R. Agnew*), Fīks Harinks (*Fieke Harinck*) un Gemma Stīmere (*Gemma E. M. Steemers*) ir veikuši pētījumu par gatavību ziedoties partnera labā saistībā ar saistībām ar partneri. Attīstoties intīmām attiecībām, partneru intereses ne vienmēr sakrīt, un tas var radīt savstarpējās atkarības problēmas, ko pētnieki raksturo kā sociālās dilemmas jeb konflikti starp viņa paša interesēm, partnera interesēm un viņu kopīgajām interesēm. Tas, kā indivīdi šādā situācijā rīkosies, ir atkarīgs no viņu sociālajām vērtību orientācijām – indivīdu orientācija var būt vērsta uz

- sadarbības orientāciju, kas tiecas palielināt kopējo labklājību ar partneri,
- altruistisku orientāciju, kas ir vērsta uz partnera labklājības palielināšanu,
- individuālistisku orientāciju, kas veicina savas labklājības palielināšanu, kā arī
- konkurējošu orientāciju, kas vērta uz savas labklājības palielināšanu attiecībā pret otra labklājību.⁸⁹

Taču ir arī citi faktori, kas ietekmē vēlmi uzpurēties šādās attiecībās, piemēram, apmierinātības līmenis attiecībās (ietver faktoros – cik lielā mērā šīs attiecības ir laimes, vēlmi piepildījuma avots, kādas ir indivīda saskatītās alternatīvas), ieguldījumi, kas ir ieguldīti attiecībās (piemēram, dažādi resursi), tāpat arī nodošanās līmenis attiecībās, kas ietver izjūtu par attiecību saitēm, kā arī plānus palikt attiecībās, par spīti iespējamajiem sliktiem apstākļiem. Stipra nodošanās tiek saistīta ar augstu apmierinātības līmeni, sliktas

⁸⁷ Turpat p.19

⁸⁸ Turpat p.49

⁸⁹ Van Lage, P. A. M., Agnew, C. R., Harick, F., Steemers G. E. M. (1997) From Game Theory to Real Life: How Social Value Orientation Affects Willingness to Sacrifice in Ongoing Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* P.1332

kvalitātes alternatīvām iespējām, kā arī lielu investīciju apjomu attiecībās. Tādā mērā, kādā indivīdi ir nodevušies savām attiecībām, viņiem vajadzētu gribēt upurēt tiešu paša interesi, lai saglabātu attiecības. Turklāt nodošanās ataino ilgtermiņa interesi, kas liecina, ka viņi iegulda attiecību nākotnē, kā arī pierāda partnerim, ka šīs attiecības uztver nopietni un ilgtermiņā, un vēlas, lai tās piedzīvo attīstību.⁹⁰

1.4.4. Vērtīborientācija romantiskās attiecībās

Sociālās psiholoģes Sjūzana Kokrana (*Susan D. Cochran*) un Letīcija Anne Peplo (*Letitia Anne Peplau*) ir izdalījušas trīs galvenās vērtību tēmas par romantiskām attiecībām, katrai no tām indivīdi piešķir lielāku vai mazāku nozīmi.

- Abpusējā pieķeršanās – vērtība, kādu cilvēks piešķir tuvām un drošām attiecībām. Cilvēki, kuriem šī vērtība ir svarīga, meklē drošību un pastāvību attiecībās, vēlas daudz kopīgas aktivitātes ar partneri un personisko jūtu dalīšanu.
- Personiskā autonomija – robeža, kas pastāv starp indivīdu un viņa romantiskajām attiecībām. Šī vērtība raksturo vēlmi paturēt atsevišķas intereses, draudzības vai karjeru ārpus attiecībām.
- Līdztiesība – tiesību sadalījums starp partneriem, attiecas uz lēmumu veikšanu un finansiālām rūpēm.⁹¹

Veiktā pētījuma rezultāti par šīm vērtībām liecina, ka sievietes, kuras atbalstīja vienlīdzīgu neatkarību, bija vairāk izglītotas un mazāk reliģiozas. Sievietes ar romantiskiem uzskatiem par mīlestību piešķir mazāku nozīmi personiskajai neatkarībai un vienlīdzībai. Indivīdi, kuri augsti vērtēja abpusējas pieķeršanās vērtību, ziņoja par lielāku tuvību un mīlestību savās romantiskajās attiecībās. Vīrieši, kuri augsti novērtēja pieķeršanos, biežāk tikās ar savu partneri, un viņiem bija lielāka apmierinātība ar attiecībām. Sievietēm pieķeršanās vērtības pozitīvi saistījās ar lielāku tuvību attiecībās. Tie, kuri augstāk vērtēja emocionāli tuvas un relatīvi drošas attiecības, arī ziņoja par augstāku intimitāti ar savu partneri. Indivīdi, kuri cieši novērtēja personīgo neatkarību, mazāk ticami kā citi savas esošas attiecības novērtēja kā intīmas un personisku gandarījumu sniedzošas.⁹²

⁹⁰Van Lage, P. A. M., Agnew, C. R., Harick, F., Steemers G. E. M. (1997) From Game Theory to Real Life: How Social Value Orientation Affects Willingness to Sacrifice in Ongoing Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* P.1331

⁹¹Cochran, S. D., Peplau, L. A., (1985) Value Orientations in Heterosexual Relationships. *Psychology of Women Quarterly*. P.478

⁹²Cochran, S. D., Peplau, L. A., (1985) Value Orientations in Heterosexual Relationships. *Psychology of Women Quarterly*. P.483-486

Tālāk empīriskajā darba daļā pāru vērtības tiks analizētas pēc Ingleharta vērtību teorijas pamata un tiks mēģināts noteikt, vai pāri ir drīzāk tradicionāli vai sekulāri-rationāli orientēti, kā arī – vai tie pāri drīzāk pārstāv izdzīvošanas vai pašizpaušmes vērtības.

Savukārt ar sociālo vērtību un vērtīborientācijas romantiskās attiecībās teorijas tiks pielietotas, lai analizētu intervijās pausto vēlmi uzpurēties partnera dēļ, kā arī abpusējo pieķeršanos, personisko autonomiju, kā arī līdztiesību attiecībās, lai noskaidrotu, kādu nozīmi indivīdi piešķir šīm vērtībām.

2. Metodoloģija

Pētījuma objekts un pētījuma priekšmets

Mana pētījuma objekts ir pāri, kas dzīvo vismaz gadu ilgā kopdzīvē vai laulībā, vecumā no 18 līdz 30 gadiem. Pētījuma priekšmets – viņu vērtības, kas tiks analizētas attiecībā pret viņu kopdzīves statusu. Iegūtie dati tiks analizēti, piemērojot tos galvenokārt Ingleharta un Švarca vērtību teoriju tipoloģijai, lai noskaidrotu gan vispārējās pāru vērtību orientācijas, gan vērtību orientācijas, kas vērstas uz individuālajām atšķirībām. Tiks analizētas arī pāru vērtības romantiskās attiecībās.

Analīzes galvenais mērķis ir noskaidrot, vai ir iespējams izdalīt atšķirīgas vērtību orientācijas neregistrētas kopdzīves pāriem un laulībā esošiem pāriem, kā arī noskaidrot, vai uz šiem diviem kopdzīves veidiem vispār nozīmīgas vērtību orientāciju atšķirības var attiecināt, vai šādas atšķirības vērtību orientācijas ir saskatāmas kādiem citiem faktoriem kā dzimums, vecums vai izglītības līmenis. Vēl analizē tiks apkopoti uzskati par laulību un kopdzīvi, un analizēts, vai tām piešķirtā nozīme atšķiras pāriem, kas ir izvēlējušies konkrēto kopdzīves veidu.

Metodes pamatojums

Kā pētījuma metodi izvēlējās kvalitatīvo metodi, kuras galvenais mērķis ir atklāt, kā cilvēki redz un uztver pasauli, un pētnieka uzdevums ir ieņemt viņu pieredzes lauku, iedziļināties un izprast to.⁹³ Šīs teorijas izvēli pamatoju ar to, ka vērtīborientāciju pētīšana ir komplicēta un zināmā mērā intīma pētāmā tēma, lai tās pētītu, respondentiem ir vaļsirdīgi un plaši sevi jāatklāj, ko veicina fizisks kontakts ar pētnieku.

Pētījumam tika izvēlētas padziļinātās, daļēji strukturētās intervijas, tātad intervijas notika pēc iepriekš sastādītiem jautājumiem un iepriekš paredzētā kārtībā, taču jautājumos bija iespējamas variācijas atkarībā no intervijas gaitas. Padziļinātā intervijā dalībnieki stāsta ne tikai par savu pieredzi, izpratni, izjūtām un kādu nozīmi viņi dažādām parādībām piešķir, bet viņiem arī ir dota iespēja pastāstīt kāpēc – kas ir ietekmējis viņu uzskatus, vērtības, rīcību, lēmumus. Padziļinātā intervēšana ir balstīta uz ideju, ka patiesākus datus var iegūt, ja notiek dziļa ielūkošanās un iedziļināšanās pētījuma objektos, kas pētniekam nozīmē redzēt pasauli no intervējamo skatu punkta vai dziļu izpratni par viņu redzējumu. Ar šo metodi nav iespējams izzināt kādu parādību izplatību, bet tā dod iespēju padziļinātāk noskaidrot un dziļāk izprast pētījuma objektu sniegto informāciju, jo respondenti nav ierobežoti kādu noteiktu atbilžu kopumā, kas dod iespēju dziļāk atklāt daudzpusīgu, dažreiz pretrunīgu attieksme par

⁹³ Kroplijs, A., Raščevska, M. (2010) Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs. Izdevniecība „Raka” P. 43

konkrēto tēmu.⁹⁴ Cita intervēšanas priekšrocība ir tāda, ka ar to var iegūt godīgākas atbildes un lielāku ieinteresētību no respondentiem. Intervētāja klātesamība ļauj novērot intervējamo attieksmi pret jautājumiem, izteiksmes veidu, kā arī patiesumu un atklātību, ko var uzskatīt par šīs metodes priekšrocību. Pētnieks kvalitatīvā pētījumā neieņem neitrālu pozīciju – viņa uztvertā realitāte veidojas no paša dzīves pieredzes, kā arī pētījuma gaitā iegūtās teorētiskās un empīriskās informācijas, kas veido viņa izpratni par pētījuma rezultātiem.

Respondentu meklēšana, atlasīšanas kritēriji un raksturojums

Kopumā tika nointervēti desmit pāri, no kuriem pieci dzīvoja laulībā, pieci kopdzīvē (skatīt 1. pielikumu). Manuprāt, šāds pāru daudzums ir pietiekams, lai intervijās iegūtā informācija sāktu pārklāties un apkopotā veidā to uzskatītu par ticamu. Kritēriji pāru atlasei bija vismaz gads kādā no abiem kopdzīves veidiem, vecums no 18 līdz 30 gadiem, iespēja abiem piedalīties tiešajā intervijā, kas ilgst vismaz stundu. Intervētie pāri tika atrasti dažādos veidos – gan no sava paziņu loka, gan caur draugiem un ģimeni, gan caur sociālajiem portāliem sarunāti, taču neviens no pāriem nepārstāvēja pētījuma autores tuvo draugu loku un puse no pāriem iepriekš nebija pazīstami, kas palielina iespēju, ka viņu sniegtās informācijas patiesumu nav ietekmējusi mana klātbūtne. Intervētie bija vecumā no 18 līdz 30 gadiem (vidējais vecums 25 gadi), izglītības līmenī no vidējās līdz maģistram grādam (visbiežākais – bakalaura grāds). Respondentu laulības vai kopdzīves ilgums ir no viena līdz septiņiem gadiem (vidējais ilgums – 3,6 gadi), savukārt pilnais kopā būšanas ilgums kā pārim no 2,5 līdz 13 gadiem.

Intervijas uzbūve

Intervijas galvenās jautājumu tēmas ir par uzskatiem par laulību un kopdzīvi, personīgo pieredzi saistībā ar šiem abiem kopdzīves veidiem, jautājumi par konkrētajām attiecībām ar partneri, jautājumi par dzīves mērķiem, dzīves ideālo modeli, dažādām dzīves sfērām, kā, piemēram, radošums, pārmaiņas, brīvais laiks, lai no tām izsecinātu indivīdu vērtības. Tā kā izvēlētais interviju veids ir daļēji strukturētās, intervijas bija ar vadlīniju izbūvi ar vairākiem jautājumu blokiem, kas nozīmē, ka interviju gaitā pēc nepieciešamības tika gan improvizēts ar iepriekš sagatavoto jautājumu izvēli un kārtību, gan ar no pētnieka puses precizējošiem jautājumiem. Interviju uzbūve precētajiem un neprecētajiem mazliet atšķīrās. Šī pētījuma intervijas bija netradicionālas ar to, ka tās ietvēra intervētāju un divus intervējamus, taču, tā kā šie intervējamie visos gadījumos bija emocionāli tuvi cilvēki, tam nevajadzētu ietekmēt iegūto datu ticamību, kaut arī jāņem vērā tas, ka viena intervējamā atbildes var ietekmēt otru. Praksē šīs intervijas izpaudās tā, ka viens partneris sarunā bija dominējošais.

⁹⁴ Marvasti A. B. (2004) *Qualitative Research in Sociology*. Sage Publications P. 21

Interviju norise

Intervijas notika galvenokārt respondentu dzīvesvietās vai kādā citā piemērotā vidē, kur intervējamie jutās komfortabli un kur ārējie apstākļi netraucēja sarunāties ar pāriem. Visos gadījumos intervijas tika pašu intervējamo izraudzītas, un jāsaka, ka pašas veiksmīgākās vietas ir bijušas intervējamo dzīvesvietas. Ne tik veiksmīgas intervijas bija divas, kurās traucēja ārējie apstākļi – vienā tā bija diezgan skaļā mūzika un cilvēku kņada kafejnīcā, otrā – mazi bērni, kuriem bija nepieciešama vecāku uzmanība. Interviju norises ģeogrāfiskās vietas bija dažādas – piecas noritēja Rīgā, divas Jelgavā, divas Salaspilī un viena Cēsu rajonā. Visas intervijas tika ierakstītas diktofonā un tika transkribētas, izlaižot nenozīmīgas frāzes un iestarpinājumus. Interviju ilgums bija aptuveni viena stunda, garākā intervija ilga stundu un 25 minūtes.

Ētiskie aspekti

Darba autore uzskata, ka visi ētiskie aspekti ir ievēroti – visi pāri intervijai piekrita labprātīgi, viņiem tika piedāvāts izvēlēties izdevīgu intervijas laiku un atrašanās vietu, viņi iepriekš tika informēti par intervijas iespējamo garumu, intervijas mērķi un to, ka intervija tiks ierakstīta diktofonā. Intervējamie tika iepazīstināti ar intervijas gaitu un saturu, viņu tiesības neatbildēt uz kādu jautājumu, ja to nevēlas, kā arī viņu tiesības uz anonimitāti. Visi intervētie pāri gan piekrita, ka viņu īstie vārdi tiks minēti analīzes daļā (uzvārdi netiks).

Interviju novērtējums

Intervijas kopumā raksturoju kā veiksmīgas, un šis veiksmīgums galvenokārt ir atkarīgs no tā, cik lielā mērā pāris vēlas izteikties, atklāties, un cik lielā mērā viņam ir viedoklis par tēmu, kā arī no tā, cik labi pētnieks pārī ir iedvesis uzticamību un māc vadīt interviju. Pētījuma autore uzskata, ka intervētie pāri bija pietiekami ieinteresēti intervijā un sniedza kvalitatīvas un patiesas atbildes, taču ne visi cilvēki ir vienādi runīgi, tāpēc dažādās intervijās iegūto datu apjoms atšķiras. Iespējams, ka intervējamos mulsumu radīja tādas filozofiskas jautājumu tēmas kā dzīves mērķis, laulības nozīme, jo pēc šo jautājumu uzdošanas vairumā gadījumu iestājās klusuma pauze un respondentiem nācās atbildes apdomāt, jo visticamāk intervējamie sevi ikdienā nenodarbina ar šādām tēmām. Pēc intervijām autore secina, ka iegūtā informācija būtu pilnīgāka, ja būtu bijuši uzdoti vairāk precizējoši jautājumi, jo bieži respondenti uzdoto jautājumu interpretēja savādāk, līdz ar to netika sniegtas iespējami precīzas atbildes.

Pētījuma autori mazliet pārsteidza tas, ka intervējamo atbildēs neparādījās jūtu motīvi, piemēram, jautājumos par kopdzīves uzsākšanas vai laulības iemesliem, netika minēti vai īpaši uzsvērti šādi emocionālie aspekti. To, manuprāt, varētu skaidrot ar latviešu kulturālo un

ģenētisko atmiņu, kas izveidojusies vēsturiski kā pakļautai sabiedrībai, un tās ietekmē izveidojies tāds jūtu modelis, kas veicina jūtu apspiestību un iekšējo pārdzīvojumu neizpaušanu.⁹⁵ Cits iespējamais variants – jūtu tēmas pāriem ir tik pašsaprotamas, ka nav pieminēšanas vērtas.

Datu analīze un apstrāde

Analīzē tika izmantota deduktīvā metode jeb teorijā balstītā analīze, tātad kvalitatīvā analīze tika veikta, pamatojoties uz jau iepriekš aprakstītajām teorijām.⁹⁶ Apkopojot neregistrētā kopdzīvē un laulībā esošo pāru intervijās sniegtās atbildes, autore izdalīja divas kategorijas, pirmā – kopdzīve un laulība, otrā – vērtības, pēc kurām iegūtie dati tika interpretēti un salīdzināti abiem kopdzīves veidiem. Kategorijas tika iedalītas apakškategorijās, piemēram, kopdzīve un laulība tika iedalīta kategorijās: attieksme pret kopdzīvi un laulību, piešķirtā nozīme kopdzīvei un laulībai un citās. Vērtības tika iedalītas kategorijās: Ingleharta vērtīborientācijas (materiālistiskās/ post-materiālistiskās un tradicionālās/ sekulāri racionālās), Švarca vērtību dimensijas (konservatīvisms/ pārmaiņas, robežu pārkāpšana/ sava stāvokļa uzlabošana), kā arī vērtīborientācijas romantiskās attiecībās (gatavība ziedoties attiecībās, abpusējā pieķeršanās, personiskā autonomija, līdztiesība). Analīzes mērķis nav izzināt detalizētas vērtības, bet gan noteikt vispārīgas vērtību dimensijas.

⁹⁵ Zirnīte, M. (2007) Latvijas mutvārdu vēsture: Spogulis. Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. Nodaļa: Beitnere, D., Mīlestības tēma dzīvesstāstos. LU FSI P.198

⁹⁶ Kroplis, A., Raščevska, M. (2010) Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs. Izdevniecība „Raka” P. 124

3. Analīze

3.1. Kā neregistrētas kopdzīves un laulības nozīme

Kopdzīve un laulība.

Kopdzīves iemesli. Intervēto pāru kopdzīves uzsākšanas iemesli ļoti saskan. Visi intervētie kopdzīvē dzīvojošie pāri un pāri, kas pirms laulībām dzīvojuši kopdzīvē, sākuši dzīvot kopā vai nu spontāni, vai tas ikdienas gaitā noticis pakāpeniski („*Vienā brīdī Roberta mantas manā dzīvoklī sāka palikt arvien vairāk*” (Rūta, 26)), vai arī par to nolemjot dažu nedēļu laikā. Kā galvenie kopdzīves iemesli tiek minēti finansiālais izdevīgums un biežāks kontakts ar partneri. Kā citi apsvērumi tiek minēti ārējie apstākļi, piemēram, „*Eduards nejutās īpaši labi mājās. Eduards bieži bija ar manu ģimeni, mēs kopā viss kaut kur braucām, viņš iejutās*” (Maija, 18).

Kopdzīves svarīgums. Visi kopdzīvē esošie un pāri, kas pirms laulībām dzīvojuši kopdzīvē, ir vienisprātis, ka kopdzīve pirms laulībām ir svarīga un pat nepieciešama, jo laulības ir nopietna lieta. Kā pamatojumu tam visi pāri min, ka tikai kopdzīvē var iepazīt reālo cilvēku un saprast, vai spēj ar viņu sadzīvot: „*ar laiku, dzīvojot kopā, to nevar noslēpt. Ar laiku tas sāk līst ārā.*” (Gatis, 30); „*ja tu pirms kāzām nedzīvo ar viņu kopā, tu vari spriest tikai par daļu no tā cilvēka, viņš tomēr mājās ir savādāks*” (Maija, 18).

Savukārt pāri, kas pirms laulībām nav dzīvojuši kopdzīvē, ir citās domās – ka kopdzīve tikai sabojātu nākamo laulību (kopdzīve tika salīdzināta ar dāvanas izsaiņošanu pirms dzimšanas dienas) vai zustu vēlme precēties: „*Labāk nedzīvot, jo tad negribēs precēties. Mums ir uzskats tāds, ka labāk apprecas un tad dzīvo kopā tā nopietni*” (Jānis, 22) un, ka partneri var iepazīt arī bez kopdzīves: „*Man šķiet, ka jebkurā gadījumā var just kad otrs cilvēks nav īsts, patiess pret tevi, cilvēki nevar ļoti ilgi izlikties*” (Eviņa, 28). Precētie pāri labākai partnera iepazīšanai pirms laulībām iesaka daudz satikties, runāt par nozīmīgām tēmām, pavadīt laiku kopā, doties ceļojumos.

Asociācijas ar kopdzīvi. Savukārt precētiem pāriem bez pirmslaulību kopdzīves par šādu kopdzīvi rodas izteikti negatīvas asociācijas, piemēram: „*Man tas šķiet, ka dzīvošana kopā neregistrētā laulībā ir līdzīgi kā dzīvot teltī, tā kā dzīvo, bet ne kā īsti nav, bet tie, kas ir precējušies, dzīvo mājā, kurai jau ir stingrs pamats. Un kāpēc teltī? Tāpēc, ka ja nu nepatiks, ja nu kaut kas, tad tādu telti var ātrāk novākt un nākamo būvēt*” (Daniels, 27) un „*Tās ir tikai tādas fiziskas attiecības, jo, ja tu apprecies, tu uzņemies vairāk kaut kādu atbildību, tādu vairāk morālu atbildību par to otru cilvēku. Tas [t.i. – kopdzīve – B.N.] nav droši, manuprāt*” (Sabīne, 22).

Kopumā visi pāri uzskata, ka sabiedrības attieksme pret kopdzīvi ir neitrāla, nenosodoša, tas pat no pāra tiek sagaidīts: „*Tas ir pašsaprotami visiem apkārt, vairāk cilvēki izvēlas kopdzīvi, nevis laulību. Par kopdzīvi uzskats apkārtējiem ir, ka tā ir pilnīgi normāla, ikdienišķa lieta*” (Rolands, 23). Par izņēmumu daži respondenti min vecākā gadagājuma cilvēkus: „*vecāka paaudze vispār nevar iedomāties, kā var dzīvot kopā neprecoties. Tas ir atkarīgs no paaudžu domāšanas*” (Kristīne, 29). Taču īpaši kopdzīvē esošie pāri uzsver, ka, lai arī sabiedrība neprotē pret neregistrētu kopdzīvi, tā tomēr sagaida, ka vēlāk pāris precēsies: „*Attiecībā uz jauniešiem tas ir pilnīgi normāli un saprotami, lielākā daļa jau arī dzīvo kopā, bet ja pāris kļūst vecāks, piemēram, kādi 30 gadi, tad visi sāk jautāt, kāpēc neprecaties. Tas tiek uztverta kā normāla parādība sabiedrībā*” (Eduards, 18).

Kopdzīves bīstamība. No dažiem pāriem izskanēja viedoklis, ka pārāk ilga kopdzīve var nelabvēlīgi ietekmēt vēlmi doties laulībā: „*pēc tam pierod [pie kopdzīves – B.N.], un precēties vairs negrib, jo tāpat ir labi*” (Agnese, 24).

Attieksme pret laulību. Precētie pāri, kas pirms tam dzīvojuši kopdzīvē, uzskata, ka laulības kļūst aktuālākas, ka tagad precas vairāk, jo „*cilvēki grib nostiprināt savas attiecības. Nezinu, varbūt redz tās problēmas, kas no tā [t.i. – kopdzīves – B.N.] rodas*” (Agnese, 24). Taču tajā pašā laikā šie pāri uzskata, ka laulības neatšķiras no kopdzīves: „*Mēs arī padzīvojām kopā, un īpaši jau nekas nemainījās. Man tāds uzskats, ka īpaši nekas nemainās ar laulību*” (Mārcis, 23) un „*Mēs jau vienkārši viens otru zinājām, tas bija vienkārši tāds skaists brīdis, kas to visu apstiprināja. Nebija tā, ka sākās jauna dzīve*” (Māris, 30). Kā kopdzīves atšķirīgos aspektus no laulības šie pāri min juridiskos atvieglojumus. Savukārt laulātie, kas pirms kāzām nav dzīvojuši kopdzīvē, uzsver, ka tagad visi dzīvo kopdzīvē, jo tā laikam ir vienkāršāk: „*tie jaunie gan uzskata, priekš kam tās kāzas vajag, tāpat ir labi. Tad, kad sākas problēmas, tad vairs nav tik labi, kā bija licies*” (Jānis, 22).

Tie pāri, kas ir laulībā bez pirmslaulības kopdzīves, laulību uztvēra kā gan juridisku attiecību noregulējumu (to īpaši uzsvēra vīrieši), gan kā ļoti nozīmīgu lēmumu: „*ja es precos reizi mūžā, tad tas lēmums ir ļoti svarīgs – tā es pavadīšu visu savu dzīvi. Laulība ir tāds apzināts lēmums, kas man ir nopietni jāpārdomā*” (Dina, 30). Sievietes īpaši uzsvēra laulības drošības aspektu: „*Tā jau ir drošība, tā ir pārlicība, ka tas cilvēks ir ar mani*” (Sabīne, 22). Jautājumā par laulību tā tika kontrastēta ar kopdzīvi: „*Laulībā nebēg no problēmām, bet problēmas risina, ja tu esi precējies, tu nekur nevari aiziet*” (Eviņa, 27).

Manuprāt, laulībā esošo bez pirmslaulības kopdzīves laulībai piešķirtā nozīme visvairāk atbilst sociālbioloģiskajai teorijai, jo laulātie uzsver laulības ētiskos, ar uzvedību saistītos, starppersoniskos nosacījumus.

Savukārt pāri, kas dzīvo kopdzīvē, laulībai piešķir galvenokārt juridisku nozīmi. Pāri intervijās dalās ar to, ka precētajiem ir vairāk priekšrocību, vieglāk juridiski lietas kārtot. Sievietēm laulība asociējas ar bērniem: „*Ir svarīga [laulība – B.N.], ja ir bērns. Ja gadījumā izšķiras, tad bērns nepaliek plīks un nabags, piemēram, ja mamma nestrādā vai kaut kā tā*” (Arita, 22). Visi pāri piekrīt, ka laulība ir svarīga, un ka attiecības ir nepieciešams sakārtot juridiski un, ka tas ir tikai „laika jautājums”. Visi kopdzīves pāri, izņemot pāri ar bērnu, uzsvēra, ka laulībā būtu jānododas stabiliem, patstāvīgiem cilvēkiem: „*Man patīk, ka apprecas cilvēki ap 30 – 35 – nobrieduši cilvēki, kad viņi saprot, ko viņi dara, saprot savu atbildību, kad ar pilnu sapratni saprot, ko dara*” (Gatis, 30). Pāri uzsver, ka šobrīd nejūt nepieciešamību precēties, jo „*tā kopdzīve jau ir gandrīz tā kā laulība, tā laulība jau arī ietver kopdzīvi. Laulība tas ir tā kā bišķiņ vairāk – tas ir tā kā juridiski noformēts, tā kā oficiāli*” (Baiba, 21). Taču intervētie arī dzīvē atzina, ka ir jūtams sabiedrības (vai radnieku) spiediens, kurš sagaida, ka pāris precēsies: „*Tas ir pienākums pret sabiedrību. Tā ir mūsdienās uzspiesta sabiedrības norma. Kādreiz nemaz nebija jāapprecas, lai pierādītu sabiedrībai, ka tu esi kārtīgs cilvēks. Tā ir dzīvošana kastē savā veidā*” (Roberts, 26).

Kopdzīves pāru uzskati par laulību ļoti lielā mērā atbilda funkcionālisma teorijai, ka tās ir sankcija no sabiedrības puses un, ka tai ir reprodukcijas nozīme.

Galvenie laulības iemesli. Abi pāri, kas pirms laulībām dzīvojuši kopdzīvē, atzina, ka viens no viņu laulības iemesliem ir tāds, ka negribēja piedzīvot situāciju, kad radies priekšstats, ka precas dēļ bērna, kas pieteicies: „*Tā ideja jau bija tāda – apprecēties, lai precoties var iedzert glāzi šampanieša*” (Māris, 30). Visi pāri, kas precējušies, atzina, ka laulības ir loģisks attiecību turpinājums: „*Neienāca tāda doma prātā, ka varētu neprecēties. Jautājums – kurā brīdī*” (Kaspars, 29). Viens pāris minēja kopīgas uzņēmējdarbības uzsākšanu: „*Ja mēs kaut ko uzsākam kopīgu, tad mums ir jābūt precējušiem, jo tad ir jēga kaut kāda [no laulībām – B.N.]*” (Sabīne, 22).

Bieži intervijās parādījās negatīva attieksme pret tā sauktajām fiktīvajām laulībām, šādām jau iepriekš paredzot sliktu rezultātu. Precēties vajadzētu no pilnīgi labprātīgas gribas: „*Lai apprecas dēļ pareizajiem mērķiem. Droši vien, ja apprecas dēļ lielas naudas, tad droši vien nekas baigi labs nesanāk. Vai arī tas pats, ka ja apprecas dēļ bērniem, tad man liekas, ka lielākā daļa arī izšķiras pēc tam*” (Agnese, 24). Pretstatīta tiek laulība ar pareizajiem motīviem, kas visticamāk, būs veiksmīga.

Finansiālais jautājums. Gan precētie, gan neprecētie pāri apzinājās, ka laulības lielā mērā ir atkarīgas no pāra finansiālām iespējām. Viedokļi par to, vai sabiedrība uzspiež taisīt lielas, dārgas kāzas atšķīrās. No kopdzīves pāriem tikai viens pāris atzina, ka finansiālais jautājums ir viens no galvenajiem iemesliem, bet ne izšķirošais iemesls, kāpēc viņi savas

attiecības nav reģistrējuši: „*Vai nu mēs taisām lielas kāzas, vai nu tikai mēs divi. Mums to vidu nevajag. Bet, lai uztaisītu tādas grandiozas kāzas, vajag daudz naudas*” (Liene, 27). Pārējie atzina, ka finansiālais jautājums varētu būt par iemeslu, kāpēc pāri neregistrē attiecības. Starp dažiem precētajiem pāriem parādījās viedoklis, ka bieži pāri vēlas sapņu kāzas, kuras nevar finansiāli atļauties: „*Tas ir ko uzskata par svarīgāku – vai grezni vai kā apprecēties, vai vienkārši dzīvot kopā*” (Jānis, 22), taču, ja ļoti vēlas apprecēties, var uztaisīt skaistas kāzas arī par maziem līdzekļiem un finanses nav viņu arguments.

Ideālais laulībā došanās vecums. Pāriem tika jautāts par, viņuprāt, labāko vecumu, kad doties laulībā. Saņemtās atbildes bija ļoti dažādas, un nebija izteikti viena nostāja kādā kopdzīves veidā. Intervējamie nosauca, viņuprāt, labāko vecumu (visbiežāk minētie bija 20-25 gadi un 25-30 gadi), bet piebilda, ka tas ir ļoti individuāli, un ka vecpuiši un vecmeitas ir sabiedrības stereotips, jo savu īsto cilvēku var sastapt arī 90 gados. Bija cilvēki, kas uzskatīja, ka, jo ātrāk precas, jo labāk, bija arī tādi, kas uzskatīja, ka svarīgi pirms kāzām ir nostabilizēties, iegūt izglītību un tad tikai veidot ģimeni. Pēdējais viedoklis bija izteiktāks kopdzīvē esošajiem, starp tiem parādījās arī viedoklis, ka var jau arī neprecēties. Starp precētajiem divreiz parādījās arī nianse, ka jāprecas, kad esi „*izgājis to trakulības fāzi, jo man šķiet, ja precas tajā trakulības fāzē, var nodarīt daudz sāpes otram*” (Daniels, 27). Redzama tendence, ka pāru raksturotais ideālais vecums, kad doties laulībā, sakrīt ar viņu līdzšinējo pieredzi.

Faktiskais laulībā un kopdzīvē došanās vecums. Salīdzinot pāru laulībā un kopdzīvē došanās vecumus, starp tiem netika konstatētas būtiskas atšķirības, taču kopdzīvē došanās vecums ir mazliet mazāks nekā laulībā došanās vecums starp intervētajiem pāriem. To var skaidrot ar to, ka kopdzīves pāri vēl nav pilnīgi dzīvē nostabilizējušies, tāpēc tikusi dota priekšroka kopdzīvei, kas no indivīdiem neprasa tik lielu atbildību. Kopdzīves uzsākšanas vecums pāriem svārstās no 17 līdz 25 gadiem (vidējais vecums – 21 gads), savukārt laulībā stāšanās vecums ir no 21 līdz 28 gadiem (vidējais – 23 gadi).

Laulību norises vieta. Precētajiem pāriem vieta, kur viņi laulājās, sakrita ar viņu reliģisko pārliecību. Pāri, kas bija precējušies baznīcā, apgalvoja, ka viņiem ticība un garīgie meklējumi ir diezgan svarīgi vai ļoti svarīgi, turpretī precētie pāri, kuri apgalvoja, ka ticība garīgie meklējumi viņiem nav svarīgi, bija precējušies dzimtsarakstu nodaļā.

No neprecētajiem kopdzīves pāriem tikai viens pauda kristīgu reliģisko pārliecību un apgalvoja, ka noteikti vēlas precēties baznīcā. Pārējiem pāriem bija netradicionālas reliģiskās orientācijas vai garīgie meklējumi (piemēram, budisms, ezotērika), vai arī reliģiskie meklējumi nebija svarīgi.

Intervijās pāru paustie viedokļi lielā mērā sakrīta ar SKDS 2008. gada pētījuma datiem, jo lielākā daļa pāru uzskatīja, ka kopdzīve ir pieņemama (šis uzskats sakrīta ar viņu personīgo praksi), taču neviens pāris neapgalvoja, ka laulība ir novecojusi institūcija (šajā pētījumā 71% apgalvoja, ka partneru kopdzīve bez laulības ir pieņemama, un 23% apgalvoja, ka laulība ir novecojusi institūcija).

3.2. Pāru vērtības pēc to kopdzīves veida

Vērtības tika apskatītas galvenokārt no indivīdu paustajiem uzskatiem un praksēm par laulības, kopdzīves un ģimenes dzīvi, attiecībām, kā arī jautājumiem, kas lielā mērā to ietekmē, piemēram, ticība, radošums, neatkarība, brīvais laiks utt. Visbeidzot par pāru vērtībām liecināja atbildes par ideālo dzīves modeli, pilnvērtīgu dzīvi, dzīves mērķiem. Iespējams, vērtīborientāciju noteikšana būtu pilnīgāka ar vairāk precizējošiem jautājumiem, taču šī pētījuma uzdevums fokusējas uz laulības un kopdzīves izpēti ar tiem saistītiem jautājumiem.

Analizējot pāru vērtību orientācijas, tiek pēc interviju norises pieņemts, ka abiem partneriem ir vienādas vērtību orientācijas, vai vismaz lielā mērā tās ir līdzīgas, jo intervijās reti kad pāriem krasi atšķīrās viedoklis kādā jautājumā. Ja tomēr vienā pāri intervējamo paustais krasi atšķīrās, tas tiek izcelts.

Laulātajiem pāriem vērtības kopumā netika novērotas kā izteikti uz vienu vērtību šķautni orientētas – indivīdi uzrādīja vērtības, kas iederējās visās četrās vērtīborientācijās.

Starp laulātajiem pāriem tika īpaši uzsvērtas tādas materiālisma vērtības kā stabilitāte, drošība, atbalsts un nauda. Piemēram, stabilitāte tiek pieminēta visās laulāto pāru intervijās un tiek attiecināta uz uzkrājumu veidošanu, stabilu darbu, stabilu laulību un augšupejošām pārmaiņām: „ja mēs runājam par laulību, tad ieguvumi ir stabilitāte, atbalsts, pēc tam jau tie ir bērni, kas sagādā prieku” (Kaspars, 29). Cits materiālistisko vērtību aspekts ir drošība, kas tiek attiecināts uz finansiāli drošu dzīvi, gan drošības sajūtu par dzīvi, gan arī pati laulība tiek asociēta ar drošības vērtību. Interesanti, ka tikai sievietes uzsver laulības drošības nozīmi: „man liekas, ka [laulībā – B.N.] ļoti svarīga ir drošība, kā arī maksimāli interesanta un pievilcīga cilvēka klātbūtne, tad tā kopā būšana ir liels ieguvums” (Dina, 30). Vairāki pāri laulībai piešķir arī atbalsta funkciju. Vairāki pāri minēja, ka viņiem ir svarīgi veidot uzkrājumus, kas veicina iepriekš pieminēto vērtību realizāciju.

Kopdzīvē esošo materiālisma vērtības īpaši neatšķīrās no laulībā esošajiem. Visbiežāk minētās materiālisma vērtības ir stabilitāte, drošība, uzkrājumi. Divās intervijās tika īpaši izceltas rūpes par tuvo cilvēku labklājības līmeni: „Daru visu iespējamo, lai visai mani

ģimenei uzlabotos labklājības līmenis, tad es justos laimīgs, un tas ir tas, uz ko es eju” (Roberts, 26). Stabilitātes loma ir tik liela, ka tā ietilpst dzīves mērķos: „Stabilitāte, drošība, kas ietver parūpēšanos par ģimeni, par saviem tuvākajiem, arī par sevi. Tas arī ir viss, kas man dzīvē ir. Galvenais manā dzīvē ir stabilitāte, pārējais ir otršķirīgs” (Rolands, 23). Citi arī pieminētie materiālisma aspekti ietver uzkrājumu veidošanu: „Uzkrājumiem ir jābūt. Vismaz es nedzīvoju pa nullēm” (Gatis, 30).

Redzams, ka materiālisma vērtībās starp abiem kopdzīves veidiem nav būtisku atšķirību. Kaut arī materiālisma vērtību dimensija nav dominējošā šī vecuma jauniešiem, tomēr redzams, ka šo vērtību ietekme uz kopdzīvē un laulībā esošajiem ir diezgan liela. To varētu skaidrot ar vēsturisko pieredzi, ka nav bijuši ilgstoši stabilas labklājības posmi, kā arī ar neseno ekonomisko krīzi, kas noteikti vēl ir palikusi jauniešu atmiņās. Šo nedrošības sajūtu varētu veicināt arī nestabilā un mūžam mainīgā situācija valstī, kas mudina cilvēkus pašus rūpēties par savu labklājību.

Diezgan lielas sakritības starp laulāto pāru vērtībām ir vērojamas arī post-materiālistiskajās vērtību orientācijās tādās jomās kā pienākumu sadale ģimenē, personiskā neatkarība, radošums, brīvais laiks, mājoklis, patīkama nodarbošanās, un darbs, kas sagādā prieku. Šīs jomas attiecas uz dzimumu līdztiesību, personisko attīstību un kvalitatīvi pavadītu laiku. Pāri uzskatīja, ka mājas pienākumi tiek sadalīti savā starpā, jo „man tā šķiet, ka tas ir padomu laiku tāds pieņēmums, ka sieva sēž tikai virtuvē un gatavo. Es uzskatu, ka mājas darbos jāiesaistās abiem, dara gan viens, gan otrs to, kas tajā brīdī ir nepieciešams” (Eviņa, 27). Personiskā neatkarība visos gadījumos tika pozitīvi novērtēta, ko indivīdi attiecina gan uz brīvā laika plānojumu, gan sevis attīstību, gan finansiālos jautājumos, gan lēmumu pieņemšanā: „Jā, tas [t.i. – personiskā neatkarība – B.N.] ir svarīgi. Svarīgi, lai es tajās attiecībās nezaudēju savu ES, tāpēc es palieku pie saviem uzskatiem. Tā mana izvēlēta profesija, man ir svarīgi, ka es to tāpat varēšu darīt” (Sabīne, 22). Par radošu izpausmju nozīmīgumu ziņoja trīs laulātie pāri, no kuriem divi apgalvoja, ka viņiem patīk pārmaiņas un, ka paši tās labprāt veicina. Diviem radošas izpausmes izpaudās radošā ikdienas pieejā, piemēram, telpas iekārtošanā, vienam – profesionālajā jomā: „man arī vajag [radošumu – B.N.], un ja nav nekas, ko risināt, tad pats izdomāju kādu problēmu, ko varētu atrisināt. Radošums piedod tādu dzīvīgumu un rezultāti dod divāšu kaut kam nākamam” (Daniels, 27). Attiecībā uz brīvo laiku, visi pāri atzina, ka tam ir liela nozīme viņu dzīvēs, trīs pāri minēja ceļošanu, citi aktīvo atpūtu vai laika pavadīšanu ar draugiem. Ceļošana divreiz tika pieminēta arī pie vēlamā nākotnes modeļa. Vairāki pāri uzsvēra, ka viņiem ir svarīgi, lai darbs, ko viņi dara, viņiem patiktu: „man vairāk ir svarīgi konkrētajā brīdī darīt to, kas man sagādā prieku un kas tajā brīdī ir konkrēti jādara. Tagad mana sfēra ir nomainījusies uz bērniem, es savu

laiku ieguldu viņos” (Dina, 30), viens pāris – ka viņi lielu nozīmi piešķir profesionālajai attīstībai, savukārt citiem ir svarīgi veidot karjeru, kā arī plāno uzsākt uzņēmējdarbību. Tikai viens pāris ziņoja, ka radošas izpausmes viņiem nav svarīgas.

Cits svarīgs jautājumu temats laulātajiem ir viņu mājoklis, kas tika pieminēts visās intervijās tādā kontekstā, ka pāriem ir svarīgi veidot ap sevi patīkamu dzīves vidi, daudzi pāri pieminēja mājokļa remontu vai pārvākšanos.

Post-modernajā vērtību dimensijā starp kopdzīvē esošajiem ir liela vērtību sakritība, piemēram, visi pieci kopdzīves pāri apgalvo, ka viņiem ļoti svarīgas ir radošas izpausmes, kas attiecas vai nu uz darbu, hobijiem vai vispār uz dzīves uztveri: „Jā, man ļoti nepatīk rāmji. Visa sabiedrība ir iespiesta šauros rāmīšos, ko uzspiež mēdiji, ekonomika, politika un finanses. No tā jātiek vaļā, lai tas viss tevi nenospiež, tikai tad tu spēsi objektīvi skatīties uz lietām” (Roberts, 26). Individīdi piešķīra lielu nozīmi personīgajai iniciatīvai profesionālajā jomā – divi vīriešu kārtas pārstāvji pauda, ka nākotnē plāno uzsākt uzņēmējdarbību: „šobrīd es strādāju algotu darbu, un kamēr es sasniegšu savu attīstību, pieredzi, zināšanas, tikmēr man būs algots darbs, bet ar laiku es pats vēlos pats strādāt sev. Būt par individuālu speciālistu, kuru aicina uzņēmumi un bankas” (Rolands, 23) savukārt viens norādīja, ka naudu vēlas pelnīt netradicionālā veidā. Visi pāri uzsver nemitīgas attīstības nozīmīgumu viņu dzīvēs, kas dažiem attiecas uz profesionālo jomu, dažiem uz garīgu sevis pilnveidošanu: „[Mani dzīves galvenie mērķi ir – B.N.] ģimene, apkārtējie cilvēki, apkārtējā pasaule, visas likumsakarības un caur tām viens galvenais mērķis – garīga izaugsme” (Maija, 18). Izaugsmes iespējas darbā ir viens no svarīgākajiem faktoriem, meklējot darbu. Interesanta sakarība novērota, ka tiem kopdzīves pāriem, kuriem nav izteiktas reliģiskās prakses ir ļoti svarīgs brīvais laiks, hobiji, izklaides un aktivitātes ar draugiem. Individīdi ar izteiktām reliģiskām praksēm iepriekš minētās aktivitātes novērtēja kā diezgan nebūtiskas, to vietā nāk aktivitātes, kas saistītas ar reliģijas praktizēšanu. Interesanti arī, ka tikai divi pāri atzina, ka viņu pienākumu sadalīšanas modelis ir līdztiesīgs abiem partneriem. Šeit pierādās teorijā izklāstītais pieņēmuma apstiprinājums, ka pretēji pieņēmumiem kopdzīvē esošie pienākumus sadala tradicionāli – sieviete rūpējas par mājas tīrību un ēdiena gatavošanu. Pārējie praktizēja tradicionālo pienākumu dalīšanu, kaut arī atzina, ka neuzskata, ka tā tam jābūt, un ka lomas var mainīties. Attiecībā uz personisko neatkarību, visi indivīdi atzina, ka tas viņiem ir svarīgi: „mēs veltam viens otram laiku, tad, kad mēs gribam veltīt. Kad gribam paši sev veltīt laiku, mēs vai nu sarunājam, vai nu vienkārši tā darām” (Gatis, 30).

Salīdzinot post-materiālās vērtīborientācijas pāriem laulībā un kopdzīvē, var secināt, ka abi kopdzīves veidi ir diezgan līdzīgi savās vērtīborientācijās, tās atšķiras niansēs, piemēram, kopdzīvē esošajiem ir mazliet lielāka nozīme dzīvē radošajām izpausmēm,

nemitīgai attīstībai un profesionālajai iniciatīvai. Laulībā esošie vairāk uzsver līdzvērtīgu mājas pienākumu sadali. Kopdzīvē esošajiem indivīdiem kopumā bija izteiktāks uzskats, ka bērnam pašam jāatrod savas vērtības, nevis jāieaudzina kādas konkrētas, taču laulībā esošajiem bija svarīgi bērniem iedot konkrētas, lielākoties tradicionālas vērtības. Abiem kopdzīves veidiem tika novērota pozitīva attieksme pret nezināmo nākotni, kā arī augsta subjektīvās laimes izjūta.

Dažādas tradicionālās vērtības laulāto intervijās bieži tika minētas, tās ierindojās pirmajās pozīcijās tādos būtiskos jautājumos kā, piemēram: „Kam būtu jābūt cilvēka dzīvē, lai viņa dzīve būtu pilnvērtīga?”. Gandrīz visi pāri šajā jautājumā galveno lomu piešķīra ģimenei. Trīs no četriem pāriem atbalsta tradicionālo ģimenes modeli. Visbiežāk tika uzvērtas tādas vērtības kā mīlestība, uzticība, ģimene, bērni, sapratne. Cieņa arī ir būtiska precētajiem respondentiem, kas tiek minēta saistībā ar šīs vērtības iemācīšanu bērniem vai arī savstarpējās laulāto attiecībās. Raksturojot veiksmīgu laulību, tā tika raksturota ar mīlestību, sapratni, palīdzību, paļaušanos, drošību, atbalstu. Gandrīz visi pāri atzina, ka viņiem ir svarīgi, ko par viņiem domā citi, viens pāris atzina, ka viņiem ir ļoti svarīgi gūt citu novērtējumu: „tā dzīvot, lai tu vari lepoties ar sevi, un lai par tevi var lepoties arī tavi līdzcilvēki: „Vot, tas tik bija cilvēks!”” (Sabīne, 22). Tradicionālā reliģiskā (kristietība) pārlicība tika konstatēta trijiem no pieciem laulāto pāriem. Divi intervētie pāri, kas bija izteiktāk reliģiozi par citiem ar stingru kristīgu pārlicību, intervijas laikā atsaucās uz savu reliģisko pārlicību, piemēram, jautājumā par laulības svarīgumu: „Tas ir kādā plaknē to skatās, ja kristīgajā – tad tas ir Dieva iestatījums” (Kaspars, 29) un „priekš manis laulība ir svarīga, tāpēc, ka Bībele to tā saka un es no tā viedokļa skatos” (Daniels, 27). Citas laulāto pāru vērtības, kas atbilda tradicionālajām vērtībām, bet netika vairs citās intervijās aktualizētas, bija sabiedrības statuss, strādīgums, dzimtās vietas mīlestība, lauki, saticība.

Kopdzīvē esošie pāri uzrāda stipras tradicionālās vērtību orientācijas, kas lielākoties liek uzsvāru uz ģimenes būtisko nozīmi šo pāru dzīvē. Ģimene ir svarīgākā vai viena no svarīgākajām dzīves galvenajām vērtībām vai mērķiem: „[Dzīves vissvarīgākās vērtības ir – B.N.] ģimene. Gan mana vecāku ģimene, gan mans draugs. Tad mīlestība. Ā, nu nauda” (Liene, 27). Atšķiras tikai uzskati, kad ģimene būtu jāveido – trīs no pāriem uzskata, ka pēc iespējas ātrāk, divi pāri uzskata, ka tad, kad pāris ir nostabilizējies un nobriedis. Interesanti, ka četri no pieciem kopdzīves pāriem atbalsta tradicionālo ģimenes modeli: „es domāju, lai ģimene būtu laimīga, būtu jābūt tā, ka vīrs tomēr strādā, un sieva ir tā, kas ģimenē rūpējas par bērniem, mājām, sagaida vīru ar vakariņām vai pusdienām un rūpējas par bērnu skološanu līdz noteiktam vecumam, un vīrs ir tas, kas tā kā to ģimeni uztur. Es domāju, ka tad ir tas savstarpējais līdzsvars, nevis, ka abi vecāki strādā vai bērns iet dārziņā ar svešiem cilvēkiem”

(Maija, 18). Visi kopdzīves pāri pauž atzinību laulības institūtam, sakot, ka tas ir sevi pierādījis sabiedrībā un nav zaudējis savu aktualitāti: „laulība ir attaisnojusi savu pastāvēšanu, nav radījusi lielas problēmas globāli” (Eduards, 18). Labas savstarpējās attiecībās kopdzīvē visvairāk tika novērtētas ar sapratni, uzticību, uzticēšanos, mīlestību un cieņu pret otru cilvēku. Kā personiskās vērtības visaugstāk tiek vērtas būšana par labu cilvēku, godīgums, veselība. Attiecībā uz reliģisko pārliecību starp kopdzīves partneriem dominēja dažādas pārliecības, gandrīz visiem vai vismaz vienam partnerim no pāra garīgie meklējumi vai pārliecība bija vairāk aktuāli, sākot no kristīgas pārliecības līdz budismam, kā arī aizraušanos ar ezotērisku un astroloģiju.

Salīdzinot laulības un kopdzīves pāru tradicionālās vērtības, secinu, ka tajās lielās vadlīnijās nav būtiskas atšķirības, jo galvenā nozīme ir ģimenei, kā arī vērtības, kas tiek piešķirtas attiecībām, ir gandrīz identiskas – mīlestība, sapratne, cieņa, uzticība. Interesanti, ka kopdzīvē netiek pieminēta drošības vērtība – es to skaidroju ar to, ka kopdzīve darbojas uz citiem principiem kā laulība, pēc būtības kopdzīve neietver sevī garantijas par attiecību ilgtspēju, jo tā netiek likumiski regulēta. Ja salīdzina tradicionālā ģimenes modeļa atbalstu, tad var pat apgalvot, ka kopdzīvē esošie vairāk to atbalsta, bet vēl drošāk var apgalvot, ka tradicionālā ģimenes modeļa (vīrs ģimenes apgādnieks, sieva mājās rūpējas par bērniem) realizācijas iespējamība ir aktuāla gan kopdzīvē, gan laulībā esošajiem pāriem.

Sekulāri racionālajā vērtību dimensijā tika konstatētas tādas laulāto intervējamo vērtības kā augsta tolerance pret citu rasu pārstāvjiem, ko pauda četri laulātie pāri, kā arī divu pāru vērtīborientācijas, kas atbilst ticības un garīgu meklējumu tikpat kā nekādai nozīmei viņu dzīvēs. Divās intervijās parādījās negatīvs viedoklis par kādu valsts iekārtas aspektu, bet tā kā šim aspektam netika pievērsta pietiekoši līdzīga uzmanība citās intervijās, tad tas netiek vispārināts uz visiem pāriem. Pie šīs dimensijas tiek pieskaitīta arī divu pāru izvēle dzīvot kopdzīvē pirms laulībām.

Kopdzīvē esošajiem sekulāri racionālajā dimensijā ir diezgan līdzīgas vērtības, kā, piemēram, viņus vieno neregistrētā kopdzīve, kas liecina par to, ka viņi to ir labprātīgi izvēlējušies un atbalsta. Taču neregistrēta kopdzīve no sekulāri racionālas pozīcijas tiek skatīta kā pretējs fenomens tradicionālajām ģimenes vērtībām. Kopdzīvē esošie par spīti laulības institūta atbalstam neuztver to tik viennozīmīgi kā laulībā esošie, jo intervijās tika saklausīti uzskati, ka laulības institūts nav vienīgais, kā pāris var uzturēt attiecības: „Tas [t.i. laulība – B.N.] ir individuāli. Ir cilvēki, kas neprecas visu mūžu, bet ļoti veiksmīgi savas attiecības virza” (Eduards, 18). Tika vēl pausti tādi viedokļi, ka laulība sabojā attiecības: „laulība nes līdzīgu zināmu piedevu, tad kad cilvēks par pienākumu uzskata lietas, ko pirms tam darīja labprātīgi un otrs to sāk pieprasīt. Laulība sabojā attiecības, zināmā mērā sabojā

smadzenes, domāšanu” (Gatis, 30), kā arī mūsdienu laulības netiek uz mūžu noslēgtas. Visi kopdzīvē esošajiem uzrādīja augstu iecietības līmeni pret citu rasu pārstāvjiem.

Salīdzinot kopdzīvē un laulībā esošo pāru sekulāri-rationālās vērtības, secinu, ka kopdzīvē esošajiem tās ir izteiktāk sekulāri racionālas kā laulībā esošajiem ar tādiem faktoriem kā augstāks iecietības līmenis pret citas rases pārstāvjiem, mazāks uzsvars uz tradicionālo reliģiju, dzīvošanu neregistrētā kopdzīvē un mazāka uzticēšanās laulības institūtam.

Kopumā izvērtējot atšķirības laulībā un kopdzīvē esošo pāru vērtīborientācijās pēc Ingleharta vērtību tipoloģijas, secinu, ka ļoti krasas, būtiskas atšķirības nav, bet atšķirības ir saskatāmas detaļās, piemēram, kopdzīvē esošajiem ir mazliet lielāka nozīme dzīvē radošajām izpausmēm, nemitīgai attīstībai un profesionālajai iniciatīvai. Laulībā esošie vairāk uzsver līdzvērtīgu mājas pienākumu sadali, laulībā lielu nozīmi piešķir drošībai, un ir vairāk tradicionāli reliģiski orientēti nekā kopdzīvē esošie.

Izvērtējot laulības un kopdzīves pāru vērtīborientāciju pozīciju, secinu, ka laulātie pāri ir vairāk materiālistiski un tradicionāli orientēti, savukārt kopdzīves pāri – post-materiālistiski un sekulāri- racionāli orientēti. Šo orientāciju nosaka gan pāru paustās vērtības, gan arī izvēlētais kopdzīves veids, kas arī no šīm vērtībām izriet.

3.3. Vērtīborientācijas romantiskās attiecībās analīze

Pāriem, kas ir laulībā, ir izteiktākas pašuzturēšanās vērtības, viņi ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa abu partneru labklājību (piemīt altruistiska vai uz sadarbību vērsta uzvedība). Pāri, kas ir kopdzīvē, ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa savu labklājību (piemīt individuālistiska vai uz konkurenci vērsta uzvedība).

Lai noteiktu pāru vērtīborientācijas romantiskās attiecībās, tika izmantoti vairāki kritēriji: pāru kopdzīves veida izvēle (laulība vai neregistrēta kopdzīve); intervijā paustā informācija par pāru kopīgajām interesēm (vai tās ir pielāgojušās, ir vienā virzienā vērstas, vai ir atšķirīgas); informācija par paustajiem dzīves mērķiem un nākotni pēc 5 gadiem (vai tiek aprakstīta abu kopīgā nākotne, vai tikai personīgās intereses); cik nozīmīga ir personiskā neatkarība, vai nācies no kā attiekties dēļ šīm attiecībām; līdztiesības līmenis attiecībās; kā arī kopdzīves ilgums.

Šajā apakšnodaļā tiks atsevišķi analizēts katrs pāris, lai beigās varētu salīdzināt pāru vērtīborientācijas vienā kopdzīves veidā un iegūtos rezultātus attiecināt uz šo kopdzīves veidu, un tad salīdzināt vērtīborientācijas starp abiem kopdzīves veidiem.

Kopdzīves pāri

Rūta un Roberts – individuālistiska uzvedība. Rūta un Roberts kopdzīvē ir 3 gadus, intereses lielā mērā ir vienā virzienā vērstas – abi lasa grāmatas, patīk sports, izzināt citas kultūras. Roberts par kopdzīvi stāsta: „Ja tu neizdari kaut ko pats, tad neviens cits to neizdarīs-to var iemācīties no kopdzīves. Tikai tam vari uzticēties, nekas, ko dara citi, bieži nešķiet pietiekami labs”, tāvad no šī izteikuma secinu, ka Roberts arī šajās attiecībās galvenokārt paļaujas tikai pats uz sevi. Kaut arī pie svarīgākajām pašām svarīgākajām vērtībām tiek minēta ģimene un dzīvesbiedre, kad Roberts runā par dzīves mērķiem vai dzīvi pēc 5 gadiem, viņš min tikai profesionālās jomas. Rūta gan runā par ģimenes dzīvi, taču uzsvērtā ir profesionālā joma: „Censties neiestrēgt dzīves ritmā: mājas-darbs-bērni, bet pilnveidot sevi – ceļot, iepazīt citas kultūras un arī turpmāk atvēlēt laiku saviem vaļaspriekiem”. Šajās attiecībās personīgajai neatkarībai ir liela loma.

Baiba un Rolands – uz sadarbību vērsta uzvedība. Kopdzīvē 3 gadus, intereses vienā virzienā vērstas: „ir daudz kas kopīgs. Arī tajās atšķirīgajās lietās ir daudzi kopīgi faktori. Nu, mums patīk filmas skatīties mājās, nu, man varbūt patīk bišķi citādākas, viņai bišķi citādākas, tās, kas abiem patīk, tās skatāmies, mūzikas gaumes atšķiras, bet atkal ir kaut kas, kas pārklājas”, viņi iepazīstina viens otru ar savām interesēm, ietekmējās viens no otra. Rolands par kopdzīvi stāsta: „Tomēr ar visu jārēķinās, ka viss ir kopējs, it kā katram ir savs, bet pa lielam ir kopējs. Telpa ir kopēja, viss, kas notiek apkārt parasti kopā tas notiek, iešana pie draugiem, ģimenes, paziņām, uz svētkiem, viss ir kopā. Viss laiks jāplāno kopā”; „Kopdzīvē jau ir, ka viens no otra kaut ko iemācamies, gūstam, viens otru papildinām”. Abi apmeklē pasākumus kopā, brīvo laiku abi plāno kopā. Rolands atzīst, ka viņam ir nācies attiekties no kādām aktivitātēm un draugiem, lai pavadītu laiku ar Baibu. Abi atzīt, ka ir svarīgi kādā mērā saglabāt personisko neatkarību, jo ir nepieciešamas kādas savas intereses. Ideālās dzīves aprakstā abi iekļauj ģimenes vērtības.

Maija un Eduards – uz sadarbību vērsta uzvedība. Kopdzīves ilgums – viens gads. Eduards par kopdzīvi stāsta: „Ja parādās otrs cilvēks un arī viņa intereses parādās, tev ir arī jāērēķinās ar viņām, tu nevari dzīvot tikai sev, tev arī jāērēķinās ar otru pusi savās darbībās, savā ikdienā”, un Maija: „kad dzīvo kopā ar otru cilvēku, tu iemācies nebūt tik individuāls”. Abi stāsta, ka no attiecībām ir tikai ieguvums, un zaudējums ir draugu atbirums. Attiecībās visvairāk novērtē savstarpējo sapratni un atklātību, kā arī vēlmi izprast un uzklaut otru. Viņi ir izveidojuši kopīgu hobiju, un interešu atšķirības ir sīkumos. Pienākumi tiek sadalīti tradicionāli, bet abus tas apmierina, jo abi ģimenes vērtībās ir tradicionāli orientēti. Eduards:

„Jāsaņem atbalsts no dzīves partnera, lai viņa dzīve būtu piepildīta”. Kā dzīves galveno mērķi abi raksturo ģimeni.

Liene un Gatis - uz sadarbību vērsta uzvedība. Kopdzīves ilgums – 4,5 gadi. Liene kopdzīvi raksturo ar pieslīpēšanos: „kad sākām dzīvot kopā, tā lēnām pieslīpējāmies. Tas arī ir svarīgi – pieslīpēties”. Kā svarīgākās lietas attiecībās ar otru tiek raksturotas sapratne, cieņa, mīlestība, mīļums. Par interesēm stāsta, ka zināmā mērā ir kopīgas, bet pārsvarā atšķirīgas, bet viņi viens otru iepazīstina ar savām interesēm. Abi atzīt, ka ir svarīgi kādā mērā saglabāt personisko neatkarību, jo ir nepieciešams laiks sev. Gatis par uzskatiem: „īstenībā ir tā, ka 80% ir kopīgi uzskati, 20% varētu būt atšķirīgi”. Pienākumos tiek ievērota līdztiesība. Abi savu dzīvi pēc 5 gadiem apraksta kā skaistu, un kopā. Dzīves galvenā vērtība ir ģimene.

Arita un Āris - uz sadarbību vērsta uzvedība. Kopdzīves ilgums – 2 gadi, ir bērns. Viņiem ir līdzīgas intereses – mūzikas, filmas, koncerti. Šo attiecību dēļ katram no kaut kā ir nācies atteikties. No otra sagaida sapratni, uzticību, izpalīdzību. Āris: „Labklājība ir augusi šo attiecību rezultātā, vismaz manā gadījumā. Vairāk ieguvumi nekā zaudējumi dēļ šīm attiecībām”. Abi apgalvo, ka lai cilvēka dzīve būtu pilnvērtīga, viņam ir jābūt ģimenei. Pienākumus dala tradicionāli.

Precētie pāri

Agnese un Mārcis - uz sadarbību vērsta uzvedība. Laulībā 2 gadus, iepriekš gads kopdzīvē. Veiksmīgu laulību raksturo ar mīlestību, satiecību, uzticību un līdzīgām interesēm. Viņu kopīgā interese ir viņu profesija, un ir vēl dažādas kopīgas intereses, taču viņi uzskata, ka ir vajadzīgas arī daudz atšķirīgu interešu, lai būtu laiks vienatnē. Pienākumus sadala līdzvērtīgi, pēc situācijas. Mārcis par kopdzīvi: „Vajag rēķināties ar otru cilvēku un tā tālāk. Protams, vairāk plāno un domā, kad būs mājās, ko darīsim”. Abiem ir vienots dzīves modelis, nākotnes redzējums. Agnese par pilnvērtīgu dzīvi: Droši vien [jābūt – B.N.] mīlestībai, ģimenei, domāju, ka bērniem”. Kā dzīves galveno vērtību raksturo ģimeni.

Dina un Kaspars – altruistiska uzvedība. Laulībā 7 gadus, 2 bērni. Veiksmīgu laulību raksturo ar vēlēšanos pakalpot otram un ar lielu pacietību, kā arī mīlestību dziļā lēmumā. Laulības ieguvumus raksturo ar stabilitāti, atbalstu, drošību un bērniem. Piekāpjas otra interesēm, lai pavadītu laiku kopā. No otra sagaida palīdzību lēmumu pieņemšanā, cieņu un mīļumu. Dina par kopīgiem uzskatiem: „Mūsu uzskati savā starpā ir izlīdzinājušies, tie ir kļuvuši centriski, un noteikti, ka esam ieguvuši jaunas atziņas un domāšanu, vai nu iespaidojoties viens no otra, vai arī kopējās dzīves pieredzes kā tādas”. Saistībā ar personisko neatkarību ir jautājumi, par kuriem gribas pašam izlemt. Dina vīzijā pēc 5 gadiem min satiecīgākas attiecības ģimenē, kā arī dažus individuālos mērķus. Tā kā laulībā ir ilgi, viņu attiecībās ir ieguldīti daudz resursu, kas paredz ilgtermiņa nodošos attiecībām.

Evija un Daniels - uz sadarbību vērsta uzvedība. Laulībā 7 gadus, 1 bērns. Viņuprāt, veiksmīgu laulību veido līdzīgs domu gājiens un vienots redzējums uz dzīvi. Daniels: „laulībā vairāk vai mazāk abiem tomēr ir jādoma līdzīgi, abiem var būt kādas intereses atšķirīgas, bet kopumā jābūt vienotiem”. Kā laulības ieguvumus viņi raksturo atbalstu vienam no otra, neatkarību no vecākiem. No otra sagaida atvērtību, iejūtību, patiesumu un iedziļināšanos otrā, mīlestību. Pienākumus sadala līdztiesīgi, sarunājot. Abiem ir nācies no kaut kā atteikties dēļ šīm attiecībām, personiskā neatkarība svarīga tiktāl, cik vajadzīgs laiks vienam. Attiecības tiek nosauktas par vienu no dzīves svarīgākajām vērtībām.

Kristīne un Māris – uz sadarbību vērsta uzvedība. Laulībā 1,5 gadu. Sākot kopā dzīvot, sāka iepazīties ar otra interesēm. Kristīne par interesēm: „Mēs jau esam kopā viņas visas salikušas, manas intereses, Māra intereses, kopā sametam un tiekam galā”. Pienākumus sadala sarunājot. Abi attiekušies no biežas tikšanās ar draugiem. Māris par interešu sadalīšanu: „Droši vien mēs arī par otru domājam – kā otram būtu labāk, kā viņš gribētu, lai nav bēdīgs”. Ideālajā dzīves modelī abi min tradicionālas ģimenes modeli, kad vīrs būtu ģimenes apgādnieks un sieva ar bērniem dzīvotu mājās. Kā vissvarīgākā vērtība tiek minēta ģimene, kurai viss pārējais ir pakārtots.

Sabīne un Jānis - uz sadarbību vērsta uzvedība. Precējušies gadu. Svarīgākais laulībā ir uzticība, otra neapspiešana un paļaušanās. Paši stāsta, ka no laulības ieguvuši ļoti daudz, neko īsti nav zaudējuši. Galvenās intereses ir kopīgas – piemēram, dzīve laukos. Attiecībās viņiem ir svarīgi nezaudēt savu „ES”. Dzīves ideālajā modelī apraksta savu vēlamo ģimenes dzīvi. Ģimene viena no svarīgākajām vērtībām.

Pie iepriekš minētajiem pāriem var novērot, ka gatavību ziedoties partnera labā ietekmē gan attiecību stāžs, gan arī apmierinātības līmenis, ko indivīds gūst attiecībās. Ļoti liela nozīme ir kopīgām interesēm, gan arī tika arī novērots, ka bērna ienākšana ģimenē veicina abu partneri vēlmi ziedoties un „pakalpot” otram. Precētie pāri izteiktāk savas attiecības aplūkoja ilgtermiņa perspektīvā, kas arī palielina personīgo interešu upurēšanu kopīgo interešu labā.

Kopdzīvē esošie kopumā vairāk ir orientēti uz savas labklājības līmeņa uzlabošanu, kas attiecas uz viņu personiskajiem mērķiem.

Tie pāri, kuriem būtiskas ir ģimenes vērtības, vēlēsies arī attiecībās vairāk ieguldīt, jo viņi šīs attiecības redz nākotnes perspektīvā kā savu nākošo vai jau esošo ģimeni. Tā kā precētajiem pāriem ģimene ir jau esoša vērtība, viņiem ir lielāka motivācija upurēt kādas savas intereses tās labā.

REZULTĀTI

Pāru kopdzīves izvēles veids lielā mērā liecina par viņu vērtību orientāciju. Informācija, kas noskaidrota padziļinātās intervijās, atklāj neregistrētā kopdzīvē vai laulībā esošo indivīdu vērtības.

Intervijās tika noskaidrota neregistrētas kopdzīves un laulības nozīme, un pētījuma gaitā noskaidrojās, ka šiem kopdzīves veidiem piešķirtā nozīme ir atkarīga no paša pāra izvēlētajā kopdzīves veida. Kopdzīvē esošiem būs pieļaujošāka attieksme pret kopdzīvi un aizdomīgāka pret laulību un pretēji.

Kopumā izvērtējot atšķirības laulībā un kopdzīvē esošo pāru vērtīborientācijās pēc Ingleharta vērtību tipoloģijas, secinu, ka ļoti krasas, būtiskas atšķirības nepastāv, bet atšķirības ir saskatāmas detaļās, piemēram, kopdzīvē esošajiem ir mazliet lielāka nozīme dzīvē radošajām izpausmēm, nemitīgai attīstībai un profesionālajai iniciatīvai. Laulībā esošie vairāk uzsver līdzvērtīgu mājas pienākumu sadali, laulībā lielu nozīmi piešķir drošībai, un ir vairāk tradicionāli reliģiski orientēti nekā kopdzīvē esošie.

Izvērtējot laulības un kopdzīves pāru vērtīborientāciju pozīciju, secinu, ka laulātie pāri ir vairāk materiālistiski un tradicionāli orientēti, savukārt kopdzīves pāri – post-materiālistiski un sekulāri- racionāli orientēti. Šo orientāciju nosaka gan pāru paustās vērtības, gan arī izvēlētajā kopdzīves veids, kas arī no šīm vērtībām izriet, kas apstiprina pētījuma sākumā izvirzīto pieņēmumu, ka pāri, kas dzīvo kopdzīvē, ir mazāk tradicionāli savās vērtību orientācijās nekā laulībā esošie pāri.

Analizējot vērtīborientācijas romantiskās attiecībās, secināju, ka kopdzīvē esošie kopumā vairāk ir orientēti uz sava labklājības līmeņa uzlabošanu, kas attiecas uz viņu personiskajiem mērķiem, laulībā esošie – uz sadarbību vērstu orientāciju.

Pāriem, kas ir laulībā, ir izteiktākas pašuzpūrēšanās vērtības, viņi ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa abu partneru labklājību (piemīt altruistiska vai uz sadarbību vērsta uzvedība). Pāri, kas ir kopdzīvē, ir vairāk orientēti uz ilgtermiņa savu labklājību (piemīt individuālistiska vai uz konkurenci vērsta uzvedība).

SECINĀJUMI

Bakalaura darba mērķis bija noskaidrot, kādas ir jaunu pāru vērtību orientācijas un kāda šīm vērtību orientācijām ir saistība ar lēmumu dzīvot kopdzīvē vai laulībā.

Bakalaura darba ietvaros veiktas intervijas ar 10 pāriem, analizējot tās pēc galvenokārt Ingleharta vērtību teorijas. Analīzes rezultāti apstiprināja, ka pāru vērtīborientācijas atšķiras atkarībā no to kopdzīves veida.

Izvirzītie pētnieciskie pieņēmumi ir apstiprinājušies, ka pāri kopdzīvē ir mazāk tradicionāli savās vērtību orientācijās nekā laulībā esošie pāri.

Tāpat tika arī konstatēts, ka pāriem laulībā ir izteiktākas pašuzpurēšanās vērtības nekā pāriem kopdzīvē.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Literatūra latviešu valodā:

1. Kroplijs, A., Raščevska, M. (2010) Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs. Izdevniecība „Raka”
2. Koroļeva I., (2011) Subjektīvā labklājība: Apmierinātības un dzīves sasniegumu vērtējums jauniešu pārejā uz pieaugušo statusu. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte
3. Kūle, M., Kūlis, R. (1996) Filosofija. Apgāds „Burtnieks”
4. Lapiņa, M., Lamstera, Z., Vaivade, A., Brakmane, A. (2009) Ierosmes mācību priekšmeta „kulturoloģija apguvei”. Izglītības satura un eksaminācijas centrs
5. Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. (1993) Ētika. Izdevniecība „Zvaigzne”
6. Pētījumu centrs SKDS. (2008) Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja
7. Sebre, S., Ļebedeva, L., Trapaciere, I. (2004) Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte Centrs pret vardarbību „Dardedze”
8. Zirnīte, M. (2007) Latvijas mutvārdu vēsture: Spogulis. Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. Nodaļa: Beitnere, D., Mīlestības tēma dzīvesstāstos
9. Zeile, P., (1979) Personība un vērtības: publicistika, estētika, kritika. Liesma

Ārzemju literatūra:

1. Benokraitis N. V. (1996) Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints. Prentice Hall.
2. Bramlett, M. D., Mosher, W. D. (2002) Cohabitation, Marriage, Divorce, and Remarriage in the United States. National Center for Health Statistics.
3. Cherlin A. J. (1992) Marriage, Divorce, Remarriage. Harvard University Press.
4. Cherlin, A. J., (2004) The Deinstitutionalization of American Marriage. National Council on Family Relations.
5. Cochran, S. D., Peplau, L. A., (1985) Value Orientations in Heterosexual Relationships. Psychology of Women Quarterly.
6. Inglehart, R. (1990) Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton University Press

7. Inglehart, R. (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics
8. Inglehart, R., Baker, W. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*.
9. Inglehart, R., Foa, R., Peterson C., Welzel, C. (2008) Development, Freedom, and Rising Happiness. A Global Perspective (1981-2007)
10. Jary, D., Jary, J., (1991) Collins dictionary of Sociology. Harper Collins Publishers
11. Kasearu K. (2010) Intending to Marry: Students' Behavioural Intention towards Family Forming. University of Tartu.
12. Learning from Andrew Cherlin's „The Deinstitutionalization of American Marriage” (2005) The Commission on Marriage and Family support Initiatives.
13. Levinson, D., Ember, M., (1996) Encyclopedia of Cultural Anthropology. A Henry Holt Reference Book.
14. Marvasti A. B. (2004) Qualitative Research in Sociology. Sage Publications
15. Marshall, G., (1994) Concise dictionary of Sociology. Oxford
16. Morgan P. (2000) Marriage-Lite. The Rise of Cohabitation and its Consequences. The Institute for the Study of Civil Society.
17. Schwartz, S. (2006) Basic Human Values: An Overview. The Hebrew University of Jerusalem
18. Schwartz, S. (2006) Value Dimensions of Culture and National Difference. The Hebrew University of Jerusalem
19. Van Lage, P. A. M., Agnew, C. R., Harick, F., Steemers G. E. M. (1997) From Game Theory to Real Life: How Social Value Orientation Affects Willingness to Sacrifice in Ongoing Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*
20. Van Lage, P. A. M., Agnew, C. R., Harick, F., Steemers G. E. M. (1997) From Game Theory to Real Life: How Social Value Orientation Affects Willingness to Sacrifice in Ongoing Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*

Interneta avoti:

1. *Ierosmes mācību priekšmeta „kulturoloģija apguvei”*. Lapiņa M., Lamstera, Z., Vaivade, A., Brakmane, A. (2009) Izglītības satura un eksaminācijas centrs.
<http://visc.gov.lv/saturs/vispizgl/metmat/kulturologija.pdf>
2. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls.
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=175920&mode=DOC>
3. LR Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapa. www.csb.gov.lv
4. *Marriage-Lite: The Rise of Cohabitation and its Consequences*. (Buklets) P. 1.
Morgan P. (2000) <http://www.civitas.org.uk/>
5. Rīgas pašvaldības dzīvojamo māju privatizācijas komisijas mājas lapa
<http://www.rdzmpk.lv/likums/cv1.htm>

1. pielikums
Respondentu saraksts

Kopdzīve					
Vārdi	Vecumi	Kopdzīves ilgums (gados)	Attiecību ilgums(gados)	Izglītības līmenis	Bērni
Arita un Āris	22, 23	2	2,5	Bakalaurs un maģistrs	1
Liene un Gatis	27, 30	4,5	13	Vidējā un maģistrs	-
Maija un Eduards	18, 18	1	2,5	Vidējā un vidējā	-
Baiba un Rolands	21, 23	3	3	Bakalaurs un vidējā	-
Rūta un Roberts	26, 26	3	4	Bakalaurs un bakalaurs	-
Laulība					
Vārdi	Vecumi	Laulības (un pirmskāzu kopdzīves) ilgums (gados)	Attiecību ilgums(gados)	Izglītības līmenis	Bērni
Agnese un Mārcis	24, 23	2 + 1	3	Bakalaurs un bakalaurs	-
Evija un Daniels	28, 27	7	11	Bakalaurs un maģistrs	1
Kristīne un Māris	29, 30	1,5 + 3	9	Maģistrs un maģistrs	1
Sabīne un Jānis	22, 22	1	3,5	Bakalaurs un bakalaurs	-
Dina un Kaspars	30, 29	7	8	Bakalaurs un bakalaurs	2

Daļēji strukturētās intervijas jautājumu paraugs

- Kāds ir jūsu vecums, izglītības līmenis?
- Pastāstiet īsi, kā jūs iepazināties? Cik ilgi esat kopā?

Laulība un kopdzīve.

- *Kopdzīvē esošajiem* – Kāpēc nolēmāt sākt dzīvot kopā?
- *Laulātajiem* – vai pirms laulībām dzīvojāt kopā? Kāpēc nolēmāt apprecēties?
- Kas jums asociējas ar vārdu kopdzīve? Un kas – ar vārdu laulība?
- Kāda jūsuprāt, ir attieksme sabiedrībā kopumā pret kopdzīvi?
- Nosauciet, lūdzu, dažas iezīmes, kas raksturo veiksmīgu kopdzīvi/laulību!
- Vai laulība ir svarīga? Kāpēc jā/nē? Vai uzskatāt to par novecojušu institūciju?
- Kādi ir jūsu galvenie ieguvumi no kopdzīves/laulības, un kādi – zaudējumi?
- *Kopdzīvē esošajiem*- Vai jūs vēlētos oficiāli reģistrēt laulību (vai finansiālais jautājums ir problēma)? Kāpēc jā/nē? Kur jūs to gribētu darīt?
- Kāds, jūsuprāt, ir labākais vecums, lai veidotu ģimeni un reģistrētu laulību?
- Vai kopdzīve pirms laulībām ir svarīga? Kāpēc jā/nē?
- Cik ilgi ir pieņemami nelaulāties?

Attiecības.

- Nosauciet lietas, kas ir vissvarīgākās jūsu attiecībās ar otru cilvēku!
- Cik jums nozīmīgi ir tas, ka jūsu ģimenē ir bērni? Cik lielu ģimeni jūs vēlētos? Kādas vērtības jūs saviem bērniem vēlaties iemācīt?
- Lūdzu, aprakstiet ideālo dzīves modeli, kādu jūs vēlētos sev? Kādam tam būtu jābūt?
- Vai jums ar jūsu laulāto draugu/ kopdzīves partneri ir līdzīgas intereses?
- Kādi, jūsuprāt, ir sievas un kādi vīra pienākumi ģimenē?
- Kā sadalāt mājas dzīves pienākumus savā starpā?
- Kā jūs pieņemat svarīgākus lēmumus, kas attiecas uz jūsu māsaiņniecību?
- Vai jūsu dzīve piedzīvoja izmaiņas, kad sākāt kopīgu dzīvi ar jūsu dzīvesbiedru? (piemēram, ar draugiem samazinājās kontakts, daudz kopīga laika ar dzīvesbiedru, kopīgas aktivitātes)
- Vai jums apzināti vai neapzināti ir nācies attiekties no kādām savām interesēm (brīvā laika, profesionālās) vai personīgās labklājības (nācies kaut ko upurēt) dēļ šīm attiecībām? Vai jūs to darījāt labprātīgi?

- Vai jums ir svarīgi kādā mērā saglabāt personisko neatkarību?

Vispārīgi jautājumi, lai noskaidrotu uz kādām vērtību dimensijām respondenti ir orientēti.

- Vai jums ir svarīgi tas, ko par jums domā apkārtējie cilvēki?
- Vai jums ir svarīgi veidot karjeru, izvirzīties augstā pozīcijā?
- Kas ir jums ir vissvarīgākie darba kritēriji, kad meklējat darbu?
- Vai jums ir svarīgi dzīvē izpausties un būt radošam?
- Vai jūs ātri pielāgojaties jaunām situācijām?
- Kāda nozīme jūsu dzīvei ir brīvā laika aktivitātēm un draugiem?
- Kāda nozīme jūsu dzīvē ir dzīves baudīšanai un izpriecām?
- Kam būtu jābūt cilvēka dzīvē, lai viņa dzīve būtu pilnvērtīga?
- Kāda ir ticības un garīgu meklējumu nozīme jūsu dzīvē?
- Vai jums patīk pārmaiņas?
- Vai jums ir svarīgi veidot uzkrājumus?

Noslēguma jautājumi.

- Aprakstiet, lūdzu, kādu jūs iztēlojaties savu dzīvi pēc pieciem gadiem!
- Vai jūs esat laimīgs?
- Kādas ir jūsu dzīves vissvarīgākās vērtības?
- Kādus jūs raksturotu savus galvenos dzīves mērķus?

Eduards – skolnieks, mācās 12. klasē, 18 gadi.

Maija – skolniece, mācās 12. klasē, 18 gadi.

Abi mācās vienā skolā, vienā klasē. Iepazinās skolā, 10. klasē. Kā pāris – 2,5 gadus, kopā dzīvo gadu, kā paši saka, „netīšām”, ārējo apstākļu sakritības dēļ.

Eduards: *Apstākļi piespieda mani uz laiku pie draudzenes pārvākties.*

Maija: *Eduards nejutās īpaši labi mājās. Eduards bieži bija ar manu ģimeni, mēs kopā viskaut kur braucām, viņš iejutās. Izveidojās ģimenes saite. Maija: Viņš jau tā kā mūsējais ir.*

Eduards: *Tā mēs labāk varam attiecības veidot, nevis atsevišķi dzīvojot.*

Kas jums asociējas ar vārdu “kopdzīve”?

Maija: *zeķes (smejas).*

Eduards: *Mums kā skolniekiem ir grūti spriest, jo mēs nedzīvojam patstāvīgi, tomēr mūs arī ietekmē vecāku atbalsts – nauda un tā. Līdz šim, ko es varu teikt – tā tomēr ir tāda atbildība, ko tu dari mājās, kā tu uzvedies. Ja parādās otrs cilvēks un arī viņa intereses parādās, tev ir arī jārēķinās ar viņām, tu nevari dzīvot tikai sev, tev arī jārēķinās ar otru pusi savās darbībās, savā ikdienā. Atbildība, arī cits dzīves līmenis, tev arī pašam jāklūst nopietnākam.*

Kas jums asociējas ar vārdu “laulība”?

Maija: *nopietnas lietas.*

Eduards: *Laulību mēs atliekam, jo mācības priekšplānā izvirzās, bet ar vārdu laulība man asociējās ne tā kā zīmogs, bet papildus saikne, kad abi cilvēki nolēmuši dzīvot kāpā, tad viņi laulājas, turpat klāt ir ģimenes veidošana. Arī papildus atbildība. Nav tā, ka laulība asociējas tikai ar rožu dārzu, tās ir papildus grūtības, un jauna dzīve sākās.*

Maija: *Es to uztveru skaistu, abstraktu, īpašu brīdi.*

Eduards: *Mēs precēsimies, kad mēs pavisam atsevišķi no vecākiem dzīvosim, tad darbs ir un nauda jāpelna, par bērniem jādomā. Laulība ir papildus zīmogs, attiecības pāriet jaunā līmenī līdz ar laulību. Kopdzīvē vari brīvāk justies, ja nepatīk, tu vari iet prom, bet laulība tev uzliek tādu lielāku saikni, nekā kopdzīve.*

Kāda, jūsuprāt, ir attieksme sabiedrībā pret kopdzīvi?

Eduards: *Tas ir atkarīgs, kādā vecumā. Attiecībā uz jauniešiem tas ir pilnīgi normāli un saprotami, lielākā daļa jau arī dzīvo kopā, bet ja pāris kļūst vecāks, piemēram, kādi 30 gadi, tad visi sāk jautāt, kāpēc neprecaties. Tas tiek uztverta kā normāla parādība sabiedrībā. Tas pat ir vajadzīgs gan laulātajiem gan vienkārši tie, kas veido attiecības. Kopdzīve tas tomēr iepazīt palīdz cilvēku, ne tikai ārpus mājas, bet arī ikdienā, visādos sīkumos.*

Nosauciet, lūdzu, dažādas iezīmes, kas raksturo veiksmīgu kopdzīvi!

Maija: *Sapratne, uzticēšanās un mīlestība pirmajā vietā.*

Eduards: *Interese par otru, nedrīkstī būt egoists un savtīgi dzīvot. Ar otras pusītes radiniekiem un ģimeni labas attiecības uzturēt, tas palīdz nostiprināt arī kopīgo saikni. Cieņa arī.*

Maija: *Arī saprast otru cilvēku, un pieņemt viņu tādu, kāds viņš ir ar visādiem sīkumiņiem.*

Eduards: *Patiesums un godīgums ir pašā pamatā, manuprāt.*

Vai laulība ir svarīga?

Eduards: *Tas ir individuāli. Ir cilvēki, kas neprecas visu mūžu, bet ļoti veiksmīgi savas attiecības virza. Daudzas sabiedrības normas un ētika virzas caur laulības modeli, jo ģimene ir visa pamatā. Arī ekonomiku kā visa pamatā ņem ģimeni, laulību. Tas ir kā saturošs faktors ne tikai pašiem pāriem, bet arī visai sabiedrībai kopumā.*

Vai jūs uzskatāt laulību par novecojušu institūciju?

Maija: *Nē, laulība ir bijusi jau senākos laikos. Nevajag to uztvert kā tādu, kā Eduards saka, zīmogu, bet kā kaut ko tādu augstāku, ka tas notiek ne tikai uz papīra.*

Eduards: *Laulība ir attaisnojusi savu pastāvēšanu, nav radījusi lielas problēmas globāli.*

Kādi ir jūsu ieguvumi no kopdzīves, un kādi – zaudējumi?

Maija: *Es viennozīmīgi esmu iemācījusies daudz lielāku sapratni, un visādas labas īpašības, jo, kad dzīvo kopā ar otru cilvēku, tu iemācies nebūt tik individuāls.*

Eduards: *No mīnusiem var minēt, ka mazāk sev paliek laika. Ir jādomā vairāk par otru, un bieži novērojama tāda situācija, ka laulātais pāris sevi mazāk sāk kopt, gan ārēji, gan fiziski, jo viņi saprot, ka otrs viņus tāpat mīlēs, ka viss būs forši. Es domāju, ka ar laulību var pazaudēt daudzus draugus. Kopdzīvē arī, tu savu laiku velti otrai pusītei, un ar draugiem vairs laika neatliek.*

Maija: *Mums ar Eduardu ir tāda īpašā situācija, ka mums pat īsti nav tādas draugu kompānijas, mēs esam tā kā labākie draugi, mēs viens otram arī tā esam draugs un draudzene, mēs dzīvojam kopā un ejam vienā klasē. Es brīnos, kā mums nav nekādas rutīnas.*

Eduards: *Kā ideālais variants ir jārada kompromiss, jo nedrīkst tā no sabiedrības novērsties. Nevar divi cilvēki dzīvot kā tādā komūnā.*

Maija: *Pārsvārā ir tikai ieguvumi.*

Eduards: *Ieguvumi ir tādā emocionālā, garīgā līmenī. Fiziskajā – turpināt dzimtu, tas tā primitīvi runājot. Zaudējumi tā īsti nav, ja tu pareizi, proti, veidot attiecības. Nevajadzētu tādiem būt. Praktiski ir tas draugu atbirums.*

Maija: *Bet ne jau tā speciāli, bet tā netīšām sanāk. Bišku laiku prasa, jo man 18 gados ir jāuzņemas tādas rūpes. Bet tas ir laiks, jātaisa ēst, drēbes jāmazgā, par vīriešiem jā rūpējas, un tā.*

Vai jūs vēlētos oficiāli reģistrēt laulību?

Eduards: *Vispār, jā, jo tas ir emocionāli prasās, tas nav tikai tāpēc, ka sabiedrība tā uzskata, tā ir iekšēja nepieciešamība. Drošvien tagad noteikti, ka nē, jo tomēr ir jābūt nobriedušam laulībai. Ir jānostājas uz savām kājām patstāvīgi, un tad var domāt par to.*

Maija: *Lielākai atbildības sajūtai par otru cilvēku jābūt.*

Kāds jūsu prāt, ir labākais vecums, lai veidotu ģimeni un reģistrētu laulību?

Maija: *Es domāju, ka no 25 līdz 30 gadiem, jo ap to laiku jau cilvēks saprot aptuveni, kāds būs tas dzīves gājums, ritms un tamlīdzīgi. Mūsdienās, es domāju, ka 30, jo ap to laiku jau cilvēks ir sapratis, jo tieši šodien, kad ir visas tās impulsīvās darbības, kas pārsvārā noved pie negatīvā rezultāta.*

Eduards: *Jā, es arī piekrītu tam vecumam – 25 – 30 gadi, jo sasteigt šeit neko nevajadzētu. Var arī pēc 30.*

Maija: *Ja pirms 25, tad ir jābūt tādai milzīgai savstarpējai saiknei, sapratnei un mīlestībai un tad jā. Bet mūsdienās pārsvārā...*

Eduards: *Tas varētu būt, kad pabeigta augstskola vai atrasts pastāvīgs darbs, dzīvesvieta, ienākumi, un kad tu esi sapratis, ko tu gribi no dzīves.*

Vai kopdzīve pirms laulībām ir svarīga?

Maija: *Es domāju, ka jā, jo laulības ir nopietna lieta, un pirms kāzām noteikti ir jāiepazīst tas cilvēks, jo ja tu pirms kāzām nedzīvo ar viņu kopā, tu vari spriest tikai par daļu no tā cilvēka, viņš tomēr mājās ir savādāks, un ja tu nezini, kāds viņš ir mājās, un mājas ir pati svarīgākā vieta ģimenei...*

Eduards: *Kopdzīve palīdz izprast detaļas, un detaļas jau ir tās, kas to laulības kvalitāti veido.*

Maija: *Kaut vai cilvēks izturas pret otra cilvēka brīvo telpu, kaut vai pret viņa svarīgām lietām mājās. Man ļoti svarīga ir tīrība, bet Eduardam ir pavisam citādāk, bet, nu, mēs saprotamies, esam izveidojuši tādu kompromisu.*

Cik ilgi ir pieņemami nelaulāties?

Eduards: *Manuprāt, tiem vajadzētu būt gadiem 2, 3, 4. Tas nav mēnešu jautājums, tas ir gadu jautājums. Tas attiecas arī uz bērnu plānošanu – arī pēc kādiem 2, 3, 4. gadiem.*

Nosauciēt lietas, kas ir vissvarīgākās jūsu attiecībās ar otru cilvēku!

Eduards: *Spēja uz klausīt.*

Maija: *Atklātību un sapratni, arī to, ka otrs cilvēks nenosoda.*

Eduards: *Arī nosvērtību, tas ir svarīgi, lai nav impulsīvi lēmumi. Galvenais, lai tas viss ievirzās tādā emocionāli pozitīvā gultnē, jo, kaut ko plānot, strukturēt – tas ir nevajadzīgi. Intuitīvi tam visam ir jāiet uz priekšu. Tāda savstarpējā sapratne un vēlme izprast un uzklaut otru pusi.*

Vai jūsu ģimenē bērni ir nozīmīgi?

Eduards: *Protams, bērns ir tavs ne tikai dzimtas turpinājums, bet arī attiecību rezultāts, tā ir enerģija, ko tu esi ieguldījis attiecības, un ko tu vari pārvērst bērņā. Bērns var kalpot arī par laulības stiprinošu faktoru.*

Maija: *Bet nē, jo, tad kad bērns izaug, pārvācās, tad tā laulības dzīve noplok, tāpēc vajag nevis bērnu uztver par laulības stiprinātāju, bet radot bērņus, ir iespēja vēl vienai dvēselītei piedzimt uz šīs pasaules, un to veicina divi cilvēki, kuru starpā ir mīlestība, kuru viņi var dot nākošajam cilvēkam, nevis uztvert viņu tā kā tādu īpašumu.*

Eduards: *Bērņiem viennozīmīgi jā, bet tur ir papildus faktori, vai tu to vari viņam nodrošināt apstākļus.*

Maija: *Arī mīlestību pietiekoši daudz.*

Eduards: *Un arī, ja dažādu iemeslu dēļ nevar radīt bērņus, tad tā nav kaut kāda traģēdija.*

Tad tā būtu veiksmīga laulība, ja pārim nebūtu bērņu?

Maija: *Jā.*

Eduards: *Jā.*

Cik lielu ģimeni jūs vēlētos?

Eduards: *Man liekas, divi bērņi ir optimāls variants.*

Maija: *Es teikšu godīgi – jo vairāk, jo labāk. Nē, nu, īstenībā, ir jāskatās arī, kāds ir finansiālais stāvoklis, bet, tā es domāju, ka divi vai trīs... Man gribētos lielu ģimeni, ļoti lielu.*

Eduards: *Lielai ģimenei risks ir tāds, ka to visu laiku esi spiests veltīt bērņiem, un tad tev mazāk laika paliek sievai vai vīram. Tāpēc, tur arī ir jāskatās. Saražot ir viegli, bet ar to pēc tam tikt galā. Tā kā divi, trīs bērņi.*

Maija: *Un ja pavisam laba dzīve, tad plus viens vēl (smejas).*

Kādas vērtības jūs saviem bērņiem vēlaties iemācīt?

Eduards: *Cilvēcīgums.*

Maija: *Es domāju, ka no sākuma ir dot maksimāli daudz mīlestības, iemācīt sapratni, cilvēciskumu, empātiju.*

Eduards: *Spēju radināt pie pastāvības jau laikus.*

Maija: *Katrā ziņā neaudzināt bērņu, bet rādīt labu piemēru, neuztvert viņu kā savu īpašumu, bet ļaut viņam pašam saprast.*

Eduards: *Censties viņam nepieķerties, bet ļaut pašam viņam dzīvot. Cilvēcīgums, godīgums pret citiem, arī disciplīna, protams, palīdz veidot bērņu, kas ir ļoti svarīgs moments. Arī intelektuāli attīstīt bērņu.*

Maija: *Iemācīt pasaules uzbūvi, dzīves uzbūvi.*

Eduards: *Radīt tādu augsni bērņā, kas viņam pašam palīdz savas vērtības rast. Jo tu jau nevari viņam to iedzīt. Caur intelektuālo, mīlestību, disciplīnu.*

Maija: *Arī nelikt pamatu tādām akadēmiskām zināšanām, bet vairāk tādām pasaulīgām, lai viņš izprot dzīvi, un tad viņam ies arī visur citur labi.*

Eduards: *Un tad viņš tās savas vērtības pats pēc tam iegūs.*

Vai jums ir līdzīgas intereses?

Eduards: *Jā, protams.*

Maija: *No sākuma ne visai, bet ar laiku mēs izveidojām tādu kopīgo ne hobiju, bet tādu kā dzīves veidu.*

Eduards: *Pa lielam tas interešu vektors ir vienā virzienā vērsts, bet atšķirības varbūt ir detaļās, meitenēm, tur, sieviešu lietas – kosmētikas, drēbes, puīšiem – tehnika. Tādos sīkums atšķirības.*

Maija: *Mēs esam sākuši kopīgi nodarboties ar jogu un vēdisko astroloģiju, tad mēs kopā ejam un mācamies, un cenšamies to pasaules uzbūvi veidot kopīgu, ne tādiem jogas principiem, bet visuma, nu, lai viss ir līdzsvarā – mīlestība un tā.*

Eduards: *Bet arī attiecībās, ka tomēr katrs neraujas uz savu pusi – tas arī ir ļoti svarīgi. Tas ir svarīgs priekšnoteikums veiksmīgai kopdzīvei un laulībai.*

Maija: *Bet mēs vēl tikai esam mācīšanās ceļā, mums vēl ir daudz ko darīt, lai mums abiem būtu tā.*

Eduards: *Bet intereses, jā, tas ir mums abiem vienā virzienā.*

Kādi, jūsuprāt, kopdzīvē ir pienākumi sievietei un vīrietim?

Eduards: *Mūsdienu pasaulē var novērot tādu disbalansu, ka noslogojums sievietei ir liels tādā naudas pelnīšanas ziņā. Bet kā es redzu ģimenes modeli – ka vīrs ir apgādnieks, tieši materiālajā ziņā, protams, sievietei arī jāstrādā alogots darbs, bet sieviete tomēr vairāk dara tādus mājas darbus.*

Maija: *Es domāju, lai ģimene būtu laimīga, būtu jābūt tā, ka vīrs tomēr strādā, un sieva ir tā, kas ģimenē rūpējas par bērniem, mājām, sagaida vīru ar vakariņām vai pusdienām un rūpējas par bērnu skološanu līdz noteiktam vecumam, un vīrs ir tas, kas tā kā to ģimeni uztur. Es domāju, ka tad ir tas savstarpējais līdzsvars, nevis, ka abi vecāki strādā vai bērns iet dārziņā ar svešiem cilvēkiem.*

Eduards: *Darbu dalīšanai jābūt. Bet vīram būtu jāuzņemas vairāk tādi nopietni, finansiāli jautājumi, pamati jāieliek.*

Maija: *Vīram ir jābūt ģimenes galvai.*

Eduards: *Jāpieņem arī svarīgāki lēmumi.*

Kā jūs kopdzīvē sadalāt pienākumus?

Maija: *Es atbildu par sieviešu pienākumiem, un Eduards par vīriešu. Teiksim, es cenšos taisīt brokastis, pusdienas, vakariņas, rūpējos par Eduarda apģērbu un visādiem tādiem ikdienas sīkumiem, un Eduards man palīdz ar mājas darbiem, nu, teiksim, ja kaut kas saplīst, vai arī visādi smagumi jānes, vai arī, Eduards mani māk ļoti labi uzklaut par sieviešu lietām. Nu, es neprasu viedokli, bet viņš māk pasēdēt un uzklaut.*

Eduards: *Vīrietim ir tie praktiskie mājas darbi, kaut ko saremontēt, ieskrūvēt spuldzīti.*

Maija: *Teiksim, Eduards tagad nes pārtikas maisus – mēs dzīvojam 6. stāvā, un tad mana mamma pazvana, Eduards noskrien lejā un visu uznes. Mēs esam četras sievietes mājās un Eduards vienīgais vīrietis, lai nav tā, ka sievietes dara vīriešu darbus un otrādāk.*

Kā jūs pieņemat svarīgākus lēmumus?

Maija: *Mums pārsvarā sanāk darīt visu kopā.*

Eduards: *Bet tie lēmumi, kas attiecas uz izteiktām vīrieša sfērām, piemēram, par kaut kādu remontēšanu, tas ir diezgan spontāni, tur pat dažreiz pat īsti otrai pusītei nejautājot: „ko tu par to visu domā?” izdaru.*

Vai jūsu dzīve piedzīvoja izmaiņas, kad sākāt kopīgu dzīvi ar savu dzīvesbiedru?

Eduards: *Dzīves ritējumā, temps tāds ir mierīgāks nedaudz, piezemētāks. Nav tās skriešanas vairs, ārišķības. Kļūva mierīgāka, varētu teikt.*

Maija: *Nu jā, lielāka atbildības sajūta, tāda sajūta, ka tu tuvojies nopietnai dzīvei.*

Eduards: *Kādreiz varēja ar gumijas laiviņu pa ezeru, tagad, kad kopdzīve, var ar mazu jahtiņu. Nu, tā viss tā pamatīgāk nedaudz. Nu, tomēr, kad divi cilvēki, var palīdzēt gan emocionālā, gan fiziskā līmenī. Nopietnāk viss tas veidojas. Tagad arī saka: nevis es to darīšu, bet mēs darīsim.*

Vai jums ir nācies atteikties no kādām savām interesēm vai personiskās labklājības dēļ šīm attiecībām?

Eduards: *Nē, es nedomāju. Ja attiecības ierobežo cilvēku tik ļoti, ka viņš ir spiests no kaut kā baigi atteikties, tad tur ir problēma kaut kāda. Mūsu gadījumā nekas tāds nebija.*

Vai jums ir svarīgi kādā mērā saglabāt savu personisko neatkarību?

Eduards: *Jā, tā ir viena no tādām problēmām, ka kopdzīvei nevajadzētu būt 24/7, tev tomēr pašam arī kaut kur kāds darbs vienam jāveic. Laulātiem pāriem droši vien ir vieglāk, ka viņi strādā katrs atsevišķi.*

Maija: *Pie tā ir jāstrādā ļoti daudz, jo mēs esam pieraduši viens pie otra.*

Eduards: *Bet tādā noslēpumā ziņā, tur nebūtu jābūt neatkarībai. Bet, tas, ka pāris nav visu laiku kopā fiziski, tur attiecību kvalitāte var tikai uzlaboties.*

Maija: *Jo ir jau pierasts pie tā ikdienas ritma ar otru cilvēku, ar viņa enerģijas līmeni, ka viņš ir blakus.*

Eduards: *Ir jācenšas radīt tāds vidusceļš, kad otra pusīte nav blakus, var patstāvīgi turpināt dzīvot.*

Maija: *Neierobežot mīlestību, ka tu neesi no otra cilvēka atkarīgs. Tur vēl ir jāmacās.*

Vai jums no sākuma bija līdzīgi uzskati?

Eduards: *Protams, savādāk es nevaru iedomāties, kā pāris var veidot attiecības. Tādai tēzei, ka pretpoli pievelkas, es īsti negribētu piekrist.*

Maija: *mums ir dažas tādas kardinālas atšķirības – viņš ir trakais, un es esmu tā mierīgā.*

Vai intereses ir mainījušās?

Eduards: *Elastīgākas palikušas dažādās jomās.*

Maija: *Tad kad ar Eduardu iepazinoties un kādu laiku biju kopā, man pat mainījās intereses uz citu pusi, jo man nebija tādi normāli mērķi. Eduards bija tāds mērķtiecīgs, labi mācījās, un es no viņa ietekmējos pozitīvi. Es vairāk sāku lasīt grāmatas, un meklēt sevi, man ļoti sāka iepatīties budisms, sāku iet uz jogu un atmetu kaitīgu dzīves veidu.*

Eduards: *Elastīgākas paliek. Pat ne pielāgoties, bet veidojas tāda savstarpējā interešu sintēze.*

Lūdzu, aprakstiet savu ideālo dzīves modeli, kādu jūs vēlētos sev!

Eduards: *Negribētos tādu mietpilsoņa dzīvi vadīt, tas attiecas arī uz naudu, ko oriģinālā veidā pelnīt, ar kaut kādām variācijām. Dzīvot tā, lai dzīve neiegrožo. Noteikti gribētu iztikt bez tādas lietas kā kredīti, kas tomēr piesien. Censties nenogurt un atrast laiku ģimenei, un dzīvot ar tādu apstāšanās spēju, ka tu vari apstāties un pārdomāt visu. Arī izbaudīt to, kas notiek apkārt. Lai tā dzīve ir plūstoša, radoša, ar zināmu atbildību.*

Maija: *Tas, ko es gribu likt tam visam savam dzīves gājumam ir pilnveidot sevi kā garīgu būtni vairāk, nevis kā sociālu vai bioloģisku – iet vairāk tādu garīgo ceļu arī ģimenē, to visu kultivēt. Mums pat darbs nav tāds galvenais mērķis, man pirmkārt ir dzīves jēgas izpratne, un pats galvenais mērķis, uz ko visi cilvēki tiecās, ir mīlestība un laime un tad arī – ģimene. Darbs un nauda ir pakārtoti, jo, ja ir mīlestība, tad ir viss pārējais – es tā domāju.*

Eduards: *Man nepatīk neko konkrētu plānot uz priekšu. Nesanāk, bet tas nav vajadzīgs.*

Vai jums ir svarīgi tas, ko par jums domā apkārtējie cilvēki?

Maija: *Man nav vienalga, bet tomēr es cenšos, lai tas neietekmē mani, es tomēr gribu palikt neatkarīga un tā. Ir diezgan grūti, ja tu esi tāds alternatīvais, kas neieklaujas visā tajā vidē.*

Eduards: *Te es teiktu, ka man ir daudz maz vienalga. Visās jomās – ko par mums domā kā par pāri, gan kā individuālu cilvēku. Tas man nav tik svarīgi.*

Maija: *Es esmu daudz svārstīgāka – bišķi mani var paraut.*

Kam būtu jābūt cilvēka dzīvē, lai viņa dzīve būtu pilnvērtīga?

Eduards: *Piepildījuma sajūtai. Drošvien jādara tas, kas viņam patīk dzīvē.*

Maija: *Jātiecas uz to, lai viņš būtu laimīgs, bet ar pareizām lietām, pareizām darbībām un pareizām rīcībām.*

Eduards: *Jāsaņem atbalsts no dzīves partnera, lai viņa dzīve būtu piepildīta. Daudziem cilvēkiem kā atbalsta punkts dzīves piepildīšanai kalpo ticība – garīgās stabilitātes piepildījuma līmenī. Tātad partneris un ticība, ne tikai reliģija, bet arī tāda izpratne. Tad varētu minēt ienākumu līmeni, lai tu varētu komfortabli dzīvot, veselībai. Kaut kādam mērķim jābūt.*

Vai ātri pielāgojaties jaunām situācijām?

Maija: *Jā, es noteikti.*

Eduards: *Es neteiktu, ka ātri, bet cilvēks vispār ir būtne, kas pielāgojas jebkādiem apstākļiem.*

Maija: *Es cenšos visam pielāgoties.*

Eduards: *Dažreiz nav citu variantu dažreiz kā pielāgoties. Varētu teikt, ka pat labi pielāgojamies.*

Kāda nozīme jūsu dzīvē ir brīvā laika aktivitātēm un draugiem?

Eduards: *Neteiktu, ka mums būtu daudz draugu. Bet nozīme tāda, ka viņi veido mums plašāku skatījumu uz dzīvi, savstarpējā attiecību veidošanā draugiem ir loma, kā arī pozitīvisms, ko draugi ienes. Brīvā laika aktivitātes uzlādē cilvēku ikdienas darbiem, kalpo par apceri, kas palīdz saprast, ko darīt tālāk.*

Maija: *Es vairāk domāju, ka brīvajam laikam jāsintizējas ar ikdienu, lai nav tā, ka ir darbs, un tad ir brīvā laika lietas, ka tas viss ir tā kopā, ka tu no visa gūsti prieku. Es to tā kā neatdalu, es eju uz skolu un mācos, un tad eju uz lekcijām un mācos lietas par dzīvi. Man tas viss ir tā kopā, man vajag abus un no abiem es kaut ko gūstu.*

Eduards: *Konfūcijs ir teicis: dari, to, kas tev patīk, un tev nekad dzīvē nebūs jāstrādā. Tu vari savu dzīvi veidot tā, ka viss ir brīvais laiks, zināmās robežās.*

Vai jums ir svarīgi veidot karjeru un izvirzīties augstā pozīcijā?

Eduards: *Tas ir svarīgi tādā jomā, ka tas ir iespējams kļūt vēl stabilākam cilvēkam dzīvē, attiecībās un laulībā, bet ja tā virzīšanās traucē laulības dzīvei, tad tas nav nepieciešams – dēļ tā nevajadzētu upurēt laulības dzīvi.*

Maija: *Es domāju, ka vajadzētu virzīties pa karjeru tikmēr, kamēr tas neskar ne ģimeni, ne kopdzīvi, ne laulību, bet tieši palīdz finansiāli – lai tas nodrošina ģimeni, tu esi laimīgs. Bet tā, ka tiekties pēc karjeras, ka tas man dzīvē ir galvenais – tā noteikti nē. Man ģimene noteikti ir pirmajā vietā.*

Vai jums dzīvē ir svarīgi izpausties un būt radošiem?

Eduards: *Jā, jo izpaušanās un radošums palīdz saglabāt pašvērtējumu normālā robežā. Radošums ir sevis piepildīšana, tas ir ļoti svarīgi. Radošums ir tā lieta, ar ko es noteikti varētu saistīt savu nākotnes modeli. Radošums domāšanas līmenī palīdz izvairīties no stereotipiem. Jā, tas nenoliedzami ir svarīgi.*

Maija: *Tas piepilda cilvēka iekšējo dvēseles kopskatu.*

Kādi ir jūsu dzīves galvenie mērķi?

Eduards: *Ģimene, sevis kā personības izveidošana, laimes un piepildījuma sajūta dzīves laikā, nevis kā mūža nogales mērķi. Tāda mirkļa tveršana ikdienas mirkļos.*

Maija: *Ģimene, apkārtējie cilvēki, apkārtējā pasaule, visas likumsakarības un caur tām viens galvenais mērķis – garīga izaugsme.*

Eduards: *Un radīt ap sevi tādu drošības stāvokli – lai ir daudz izvēles iespējas un nav tā, ka visi striķi trūkst. Nevajadzētu nonākt līdz tādai situācijai. Jābruģē ceļš tāds pēc iespējas plašāks – tam būtu arī kā mērķim jābūt. Attīstīties vispusīgi.*

Aprakstiet savu dzīvi pēc 5 gadiem!

Eduards: *Pastāvīgs darbs, iegūta augstāka izglītība un lielāka izpratne par lietām. Bērni noteikti, ka nē, laulība arī vēl varbūt nē, bet varbūt neatkarīga kopdzīve no vecākiem.*

Maija: *Pirmkārt, garīga attīstība, tad augstākā izglītība. Patstāvīga dzīve, bet ne obligāti.*

Vai jūs esat laimīgi?

Eduards: *Ne caur rozā brillēm, bet tā objektīvi ņemot, nav iemesla nebūt laimīgam, tāpēc, godīgi sakot, jā.*

Maija: *Es arī saku: jā. Es nevaru pamatot.*

Eduards: *Problēmas ir vienmēr, bet visā visumā – jā.*

**Prasībām noslīguma darbu
izstrādāšanai un aizstāvēšanai LU**

Bakalaura darbs „Jauniešu lēmums dzīvot kopdzīvē vai laulībā” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Baiba Nevarževska

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Asociētā profesore Dr.sc.soc. Baiba Bela-Krūmiņa 25.05.12.

Recenzents: lektors Mg.art. Agita Misāne

Darbs iesniegts Socioloģijas nodaļā 25.05.12.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Anete Alksne

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: